

Přítomnost

25
nezávislé
týdeník

ROČNÍK XV

V PRAZE 22. ČERVNA 1938

ZA KČ 2.—

Přestaňme o tom mlčet!

F. PEROUTKA

Proč Anglie ustupovala

PETR BILÝ

Politická historie Penklubu

EDMOND KONRÁD

Kolik stála Henleinova řeč v Karlových Varech?

M. JESENSKÁ

Politické pozadí sokolských sletů

KAREL NEDVĚD

Proč národnostní statut?

ZD. SMETÁČEK

Devadesátiletý citát — Ústřední svaz čs. průmyslníků — Náboženská válka 1938

Kam jdou němečtí průmyslníci?

Diktatury mají rády stavby — Člověk a příroda

Kdo chce

psací stroj Portable (kufříkový)?

Za velmi výhodných podmínek prodáme několik továrně nových strojů Portable s úplnou písemnou zárukou.

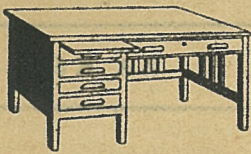
**Generální zastoupení psacích strojů
PRAHA XII., Přemyslovská 26.**

Sanatorium dr. Opatrný

Telefon číslo 15

Starý Smokovec

léčí plicní choroby - Morbus Basedow - Otevřeno po celý rok

V sebemenším bytě

získáte

PRACOVNÍM STOLKEM

č. 310

100 cm dlouhým, 65 cm hlubokým

nástroj

POŘÁDKU A POHODLÍ

PRAHA II., Vodičkova 32

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova
Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-33

Pravidelné debatační večery ve středu v 20 hod.

Klub Přítomnost pořádá přednášku francouzské žurnalistky pí V. Fougere o francouzské politice, tisku a jejich vztazích k nám.

V úvodu se pí Fougere zmíní o zlu, působeném často neinformovaností franc. novin, někdy dokonce články, inspirovanými nepřátelskou propagandou.

U Francouzů rozhodují především ideje. Boj za určitou ideu má také každý jejich politik ve štítě. Nutno rozlišovat mezi Paříží a venkovem. Paříž nemá téměř vliv na politiku. Je však reservoiřem myšlenek. Venkov reprezentují s vrstvy: sedlácká, řemeslnická a zručného, kvalifikovaného dělnic-

tvu. Každý Francouz je individualista s vyvinutým smyslem majetnickým. Úzkostlivě vyžaduje, aby státní rozpočet byl v rovnováze. Nemá-li, strácí hlavu. Správně se říká o Francouzích, že srdcem jdou vlevo, ale kapsu mají napravo. Probírají se řadou politických stran, upozorňuje přednášející na početnost poslanců nezávislých, jejich individualismus se nedovedl podříditi stranické disciplíně. O francouzském tisku uvádí jeho rozdělení na tisk informační, hovič širokému čtenářstvu a zájmům obchodním a na tisk doktrinářský, stranický. S potěšením zdůrazňuje, že se množí řady listů, uveřejňujících články plné

NEHLEŽTE na barometr!

Když je hezky, tak k nám přijďte, protože je u nás hezky. Když není hezky, tak k nám také přijďte, protože u nás JE hezky. *

V teplém podvečeru usednete na našich krytých palubách. Prší-li nebo chladno-li je, vejdete do našich intimních restaurací, kavárniček a barů. Vše tu máte pohromadě: večere, nápoje, hudbu, tanec, společnost. *

Parolodi Dr. Edvard Beneš a Antonín Švehla. Každý večer od 8 hodin v přístavišti na Palackého nábřeží u Jiráskova mostu. Vstup volný. Parkovat se dá přímo u lodí. *

ZAVADILOVY LODNÍ RESTAURANTY

CORONA

první a dokonalejší přenosný psací stroj, nyní též na měsíční splátky Kč 135,-
GIBIAN A SPOL.,
PRAHA II., ŠTĚPÁNSKÁ 32.
Tel. 3 5151-53.

dostanete na požádání naši brožurku „Působivé dopisy“.

sympatií pro Československo a matčinám, že neopomene klub náš nířetujících svou spojeneckou vřepřítím rokem opětně navřtíviti. nost.

Klub „Přítomnost“ v Příbrami hostil v pondělí dne 6. VI. 1938 Mr. Rowsona, režiséra v Liverpoolu (Anglie), kde uvede na scénu Smetanovu „Hubičku“. Mistr Rowson pobyl ve společnosti vybraných členů klubu a některých hostů delší dobu, vyslechnuv informace a naopak informoval nás opět se své strany o svých zkušenostech a názorech a rozloučil se s námi vřelým ujiř-

Ve dnech 25. a 26. června t. r. uspořádá klub Přítomnost v Hradci Králové weekendový výlet do letního tábora v Bělci u Hradce Král., kde v debatačních kroužcích promluví jako hosté pí Ambrožová-Vokrová a p. Ing. Berty ženatý.

1. července pořádá Klub Přítomnost v Praze přednášku francouz. spisovatele Jules Romainsse „L'auteur et ses personnages“.

OBSAH 24. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: K. SYNEK: Slovensko — země mezi kříži. — VILÉM ŠTEFAN: Rozhovory s Američanem. — KAREL NEDVĚD: Politické pozadí sokolských sletů. — ZD. WATTERSONOVÁ: Fysiologie plynových masek. — J. KOUDELKA: Amerika bez izolace. — E. KONRÁD: Ještě se hledají lidé pro propagandu. — O naší nesmířitelnosti. — Celková bilance obecních voleb. — Utiskování Němců. — Neutralisace Československa. — Středoškolaři. — Jsou německy mluvící Švýcaři Němci? — Sbírkový sbírky.

Přítomnost

řídí **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE I., NÁRODNÍ TŘÍDA 11

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevýžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.—. Pour la France et ses Colonies Frs 2.50. Dohlédací pošt. úřad Praha 25. • Odpovědný redaktor Zdeněk Richter.

TISKEM KNIHTISKÁRNY O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA Č. 62

Přestaňme o tom mlčet!

V druhé polovině května pojala Třetí říše úmysl všelicos vyzkoušet. Je to vůbec režim experimentální: neposílá — zatím — své vojsko nikam, kde předem nezjistí dosti rozkladu a mrtvolnosti. Pohybujíc svým vojskem kolem našich hranic, zkoumala Třetí říše jako lékař naše reflexy. Zkoumala ostatně také reflexy západních mocností. Nuže, reflexy fungovaly zdravě a mohutně, a nepozvaný lékař odešel zase domů. Je pravda, že po zpáteční cestě poněkud hlučel, ale to je věc povahy. Ve skutečnosti můžeme říci nyní, když už i kampaň říšskoněmeckého tisku proti nám byla zastavena, že skončila krise, započavší anšlusem, a že máme slušnou naději na klidné léto. Podstatou krise této bylo přesvědčení určitých kruhů německých, že by snad bylo možno nějakým způsobem, podobným tomu, jehož bylo užito při obsazení Rakouska, dosáhnouti ještě dalších úspěchů. To se ukázalo jedním číslem z velkého katalogu ilusí. Při kopání se po písku přišlo na skálu a je aspoň třeba si přinést nové, důkladnější nástroje. Jak bylo lze předvídati, obsazením Rakouska byl okruh snadných úspěchů německých vyčerpán. Pokud dalšího se týká, ukázalo se právě na květnových událostech, že není žádná naděje na oblíbenou maličkou a izolovanou válku, nýbrž že by bylo možno jen vřítit se do války světové, která je krajně neoblíbená také v generálním štábu německém. Tato vyhlídka stačila, aby krizi ukončila ještě dříve, než německé noviny přestaly hlučet.

Ohlašujíc skončení této krise, nemůžeme ovšem zároveň ohlásiti, že už nikdy žádná krise nepřijde. Kdo četl pozorně životopisy dnešních německých vůdců, hlavně toho nejvůdcovatějšího, musí si všimnouti, jak zřídka a jak neradi se vzdávají svých plánů. Nepochybně budou čekat na příležitost. Mohla by snad býti trojí: nějaká těžká krise ve Francii nebo v Rusku nebo taková změna diplomatické situace, při které by se známá a slavná květnová fronta rozdrobila. Nemohouce nijak působiti na to, co se děje ve Francii a v Rusku, můžeme přece učiniti mnohé, aby květnová fronta byla udržena. V těchto dnech napsal „Manchester Guardian“ v článku, který se pokládá za inspirovaný: „Od počátku krise Londýn měl za důležité, aby Československo bylo naprosto v právu, ať se děje cokoliv. Jinými slovy: množství sympatií, jež zde Československo bude mít, a tím i množství pomoci, již se mu může dostat, bude ve značné míře záviset na tom, jak je Československo v právu.“ Tento myšlenkový pochod není našim čtenářům neznámý, neboť nečekají, až se také Angličané vyjádří, jsme jim jej mnohokrát předkládali. Snažně je třeba žádati, aby v té věci se u nás nikdo neklamal: cena za onu pomoc, již se nám ze západu dostalo v krizi květnové, je taková úprava menšinové otázky, která by se co nejvíce blížila ideální spravedlnosti. Jestliže to ještě nikdo neví, je nejvyšší čas, aby zvěděl, že všechny četné vzka-

zy ze západu zněly v tomto smyslu a že, byvše všelijak povzbuzováni, nikdy jsme nebyli naváděni k furiantství. Zamlčovalo-li se něco z vážnosti a naléhavosti vzkazů, jež jsme dostávali od svých přátel, zamlčovalo se to neprávem.

Zachránili jsme mír způsobem, na který nikdy nesmíme zapomenout, a jehož hlavní složkou byla pohotovost a odhodlanost. Možná, že ještě někdy bude nutno tímž způsobem mír zachraňovat. Ale nyní nastává těžká práce organisovat mír, jež jsme zachránili. O tento mír se bude bojovat nejen na hranicích, ale i uvnitř jich a ministerští úředníci budou při tom snad stejně důležité jako vojáci. Bude to šedivější, ale stejně nezbytné. Vláda v tichu pracuje na národnostním statutu, který je především pokusem o to, co je ze západu vzkazováno: „Aby Československo bylo naprosto v právu, ať se děje cokoliv.“ Je jisto, že provedení tohoto statutu otřese mnohými představami, jež leckterí z nás měli o podobě tohoto státu. Otázkou je, není-li třeba veřejnost na to již připravit. Vláda má nepochybně dosti dobrých důvodů pro to, aby na statutu pracovala s takovou mlčelivostí a téměř tajnostkárstvím. Je třeba schváliti, jestliže se varuje vystaviti jednotlivé fáze tohoto jednání nevybíravým pokusům našich umělců demagogie. Nebude však potom náraz skutečnosti příliš náhlý? Nezpůsobí pád některých představ příliš mnoho lomu? Nebude ten nebo onen nespravedlivě obviňován, že zbytečně prohrál věc vyhranou. Zdá se, že psychologická příprava přijetí statutu v naší veřejnosti byla zanedbána, patrně proto také, že stranický tisk v době voleb nehodil se za zvěstovatele ústupků.

Ale právě tyto volby, které uvnitř českého tábora dopadly tak znamenitým způsobem a dokázaly, že československý lid dovede rozlišovat mezi nacionalismem skutečným a jen hraným, mohly by poskytnouti naději, že tento lid také dovede přijmouti disciplinovaně rozumné řešení a pravdu. A pravda je tato: spravedlivé uspořádání našich národnostních poměrů nevznikne u nás jen jako následek ustupování vnějšímu nátlaku; je to také nejvhodnější a nejprospěšnější ideál pro tento stát, nejpevnější základna, na niž se můžeme postavit; nebude zařízeno ani povoleno nic, co by pomáhalo tento stát rozkládat, drobit a jeho obranu ztěžovat; jde o to, abychom byli „naprosto v právu“ a se svými spojenci v dokonalém souzvuku; jde o trvalé řešení, kterým má býti budoucnost tohoto státu navždy zajištěna; nic z toho, co se připravuje, není podrobeno jen úsudku jednoho muže a není tedy nebezpečí, že pro něčí osobní malomyslnost bychom při tom zadali něco z jistot, na nichž spočívá naše bezpečnost.

Poněvadž tak tomu je, není třeba se ostýchatí plnou pravdu oznámit. Noviny budou o té věci musit mluvit se svými čtenáři a řečníci se svými posluchači. Nejdříve je bude ovšem vláda musit zaopatřit nejuplněnějšími informacemi.

F. Peroutka.

poznámky

Proč národnostní statut?

Mnohý z nás se jistě po květnové krizi a po neomalených kampaních říšského tisku v duchu tázal, proč vlastně po tom všem připravujeme národnostní statut a vyjednáваме se sudetoněmeckou stranou. Nezahazujeme tím kus morálního úspěchu, kterého jsme v posledních týdnech dobyli? Odpověď musí však znít záporně. Nic nezahazujeme, v ničem zásadním neustupujeme, ale to neznamená, že pozitivní úkol, který jsme si vytkli, totiž lepší uspořádání národnostních poměrů, má zůstat nevykonán. Naše vojenská opatření z konce května měla v podstatě ten smysl, dát najevo, že po zlém s námi nesvede nikdo nic. Dobrovolně a po dobrém, bez cizích hrozeb a bez cizího zasahování, jsme však ochotni se svými vlastními německými občany o mnohém jednat a leccos napravit.

Nechceme tentokrát mluvit o zahraničních důvodech, které posilují toto naše odhodlání: že si naši spojenci přejí, abychom si své věci dali do pořádku, že mají starost, aby nebylo žádné spravedlivé zámlinky k nepřátelským akcím proti nám, atd. To všechno bylo už mnohokrát objasněno a můžeme o tom číst v novinách skoro každý den. Uvažujme však o věci spíše se stanoviska vnitropolitického.

Byl by naprostý omyl, kdyby někdo chápal národnostní statut jako ústupek nacionálnímu socialismu. To je ideologie zásadně protichůdná demokracii a nepřátelská našemu státu, neboť má v programu odtržení pohraničních krajů českých a moravských od republiky (viz 25 bodů nacionálně socialistické strany z roku 1922 a Federův komentář k nim). S touto ideologií a tímto programem tedy není možný kompromis. Neměříme tedy to, co nyní připravuje naše vláda, loktem nacistickým; je to míra, která se na tento případ vůbec nehodí. Měříme to svým domácím loktem demokratickým.

Většina z nás se jistě shodne v tom, že naše národnostní politika potřebuje zlepšení. Někteří odborníci — bohužel málo politiků — to říkali hned po převratu. S příchodem Hořovy vlády se toto poznání stalo už skoro obecným majetkem našeho veřejného mínění a 18. února 1937 měl být jeho praktickým výrazem. Toto opatření bylo však příliš slabé a hlavně jeho provádění příliš pomalé, aby bylo mohlo aspoň zčásti odvrátit to politické seskupení našich Němců, na něž se dnes díváme s takovými starostmi. Osmnáctý únor snad by byl jakž takž stačil, kdyby byl nepřišel anšlus. Nechceme sice tvrdit, že by jakkoli dokonalá národnostní politika byla mohla zneškodnit onen poplach, který se zmocnil našich Němců po této otřásající události, anebo že by byla napravila hlavy těch vůdců, kteří se nyní přihlásili k nacismu. Jistě však by byla velmi posílila politické postavení zásadních demokratů mezi našimi Němci a umožnila jim daleko důraznější protiakci, než jaké byli schopni za nynějších okolností. A že zásadní demokracie mezi našimi Němci jsou, to ukázaly jasně obecní volby. Sotva by byli takovou menšinou, jakou jsou dnes, kdybychom aspoň část toho, co chystáme nyní, byli provedli už dříve.

Co nyní děláme, děláme tedy pro demokracii — pro naši československou i pro naši německou, která, jak pevně doufáme, bude jednou zase silnější. Úkol demokratického novináře, doporučovat chystaná vládní opatření, je ovšem hodné ztížen tím, že je do podrobnosti ještě neznáme. Přípravy jsou důvěrné, a důvěrnost se všude dodržuje opravdu svědomitě. Ale vláda už oznámila aspoň zásady, jimiž se hodlá při zpracování národnostního statutu řídit: poměrné zastoupení národností ve sboru státních úředníků a zaměstnanců, přiměřené podíly národností na státním rozpočtu, rozšíření samosprávy obecní, okresní a zemské, větší míra samosprávy školské a kulturní. Jsou to vesměs věci, s nimiž třeba se stanoviska demokratického upřímně souhlasit. I s tím je třeba souhlasit, že vláda se vynasnaží dosáhnout dohody se sudetoněmeckou stranou o svém projektu a že do něho pojme praktické návrhy sudetoněmecké strany, pokud budou slučitelné s vládními vůdčími zásadami. Podaří-li se tato dohoda, tím lépe pro národnostní statut, nepodaří-li se, nebude tím statut zmařen. Za tři, za čtyři neděle snad už budeme znát osnovu, s níž půjde vláda do parlamentu. Doufáme, že ji budeme moci doporučit stejně jako její vůdčí zásady.

Z. S.

Devadesátiletý citát

„... My barbaři, nejsouce paprskem filosofie osvícení držíce vždy ještě nepraktické víry našeho básníka, že je ctnost největší moudrost, neměli jsme nikdy tento „pud na východ“, jak to pan v. Garden nazývá tento pud k tlačení (dieser Drang

nach Drängen), tento vše zahrnující světoctí a náš nejprvnější král . . . byl tak omezen duchem, že naznačil hranice panování svého kovovými sloupy v řekách.

Brzy se počalo jinak mluvit: o ochraně, kterou povinně jest Německo svým „deutsche Brüder“ v . . . sku a Německé vlasti, která jde tak daleko, jak daleko německý jazyk zaznívá; konečně našli — co Němec vždy snadno najde — princip, totiž rozdělení podle národností, pravili nám po křesťansko-germánsku: Dejte německému císaři, co je německého císaře . . .“

Nechceme ukazovat na Elsasko, Kurland, Holland, Belgie a Švýcarsko, kde byste ještě více a němečtější „Deutsche Brüder“ mohli chrániti a přece je nechráníte; neboť v té věci postačuje Falstaffova odpověď, že k tomu nic nechybí než drobet té mizerné srdnatosti, a ačkoli není resignace z pouhé slabosti docela křesťanská, přece je čistě germánská.

Silný a nečinný — fortissimus nihil agens, praví Tacitus — užíval Němec vždy jen své síly k tomu, aby si zahálku získal, zdvihl jen meč, aby si ke službě své podmanil Slovanův pluh.

Sigurd byl jeho ideálem, Sigurd, jenž silný jsa po zemích se proháněl a po zlaté obrě se pachtil. Toto zlato, tento bestarostný život za cizí práci, byl pro Němce v bohaté zemi Slovanského obra. — „Východ jest Kalifornie Němců“, pravilo se ještě nedávno v bavorském sněmu — a hnán od toho démona nočního, pln jsa politického mysticismu, jenž tak jako náboženský zahaloval pouze ošklivé sobectví, tlačil se Germánc na východ, čině ze Slovana otroka . . . Neboť u německého řádu tehda jako nyní u německého parlamentu ospravedlnil „pud na východ“ všechny zločiny. A tento pud měl před sebou veliké pole a veliké plány.

Chcete-li najít slovo pro to v normálním světě, co je ve fyzickém aqua tofana „ . . . ejhle“, toto slovo jest nalezeno a u Slovanů mu říkají: německá civilisace . . . Péro Tacitovo by se zhrozilo psátí tajnou historii této civilisace, oko Thukyda zbloudilo by v pátrání po tomto krtkovém podzemním podrývání, které pozorujeme nad zemí jenom z ruin. Německá civilisace nadělala duševních a fyzických proletářů z celého národa v Čechách, Halči, ve Velkopolsku, v Mazovsku a Horním Slezsku, a vrchol její spravedlnosti jest onen výrok pruského státníka, „že by se proti typhusu v Horním Slezsku nadarmo hledaly prostředky, poněvadž toto plemeno patrně k vyhynutí jest určeno“.

Rok 1..8 to měl dokázati. Dny březnové přišly: Vídeň a Berlín viděly zahraničnou tak neněmeckou hru . . . a němečtí hegemónové usadili se na vysokém Olympu . . . Německo mělo býti svobodné, a že má dát Slovanstvo mrvu pod nový strom německé svobody, zdálo se tak býti přirozené, že nikomu, aspoň žádnému Němci nenapadlo viděti v tom něco nespravedlivého. Toť se samo sebou rozumělo, toť bylo světodějně určené Němci, to žádal „pud k východu“, všechno přemáhající síla německého ducha; pan Wuttke to pravil a pan Wuttke je veliký učený muž. Arnulfský svazek se obnovil. Němci se rozdělili o Slovanstvo se syny Arpadovými, jednu část Slovanů mělo spojené Německo, druhou Hungaria — „osvoboditi“ . . . Srdečně srozumění s Německem trvalo v Uhřích od času Arnulfových s nepatrnými přestávkami ustavičně, zvláště když se o to jednalo, aby byl Slovan eliminován (vytlačěn).

. . . Slovan je pravý demokrat, a proto bojuje proti vaší demokracii, která obměšlí aristokracii vašeho plemene, Slovan chce rovnoprávnost všech národností; — proto také jest Slovan odhodlaný nepřítel vaší svobody, která si přeje jen despotickou centralisaci a stát, který sám sobě jest účelem; neboť Slovan chce svobodnou foederaci a stát, jehož účelem jest obec; Slovan pohrdá „nerozdílností vaší“, on chce rozmanitost . . . Vy neznáte svobody bez otroků, my žádáme svobodu pro všechny. Vy vidíte rovnost jen v sobectví, my v občtovnosti. Ba i jednota s rozmanitostí spojená, kterou nadarmo hledáte, nejsouce ani přirozené sjednocení ani přirozené rozmaniti, jak jest ona u nás v přírodě a v dějinách naznačena . . .

A v tom leží i spojení Slovanů s Poláky. Polák chybil, že podle starých tradic pomáhal Maďarům a spojil se s německým radikalismem . . . Nyní když oba, Polák jako Slovan, svou pravdu a křivdu poznali, nyní se mohou a musí spojití a v tom spojení získá i Polák i Slovan mnoho velikého a krásného . . . Polák a Slovan mohou, musí se spojití a spojí se také, a věřte mně, pane, že si ruce podají spíš než jižní a severní Němec. A až se to spojení stane, pak vystoupnou Slované nejen co nejčtetnější, nýbrž i co nejnrvnější. Pak najde Polsko zase pravou domácí, na společných i svatých záležitostech založenou zevnitřní politiku, kterou až doposud hledalo v marných sympatiích . . .“

Článek, z něhož jsme citovali, byl uveřejněn v Národních novinách Karla Havlíčka Borovského. Tam vyšel v květnu r. 1849. Není z pera Havlíčkova; ten jej pouze přeložil z německy psané a v Berlíně vydané knížky, jejíž anonymní autor byl Polákem. Havlíček dodává v redakční poznámce: „Tak píše Polák. My myslíme, že zvláště v tomto čase nikdo nebude čísti bez užítu myšlenky a pravdy v tomto pojednání obsažené, a přeje si jen, aby našlo tak myslících čtenářů, jak mnoho dobrých myšlének obsahuje.“

H. P.

Ústřední svaz čs. průmyslníků

slavil 20 let svého trvání. Nepřipravovala se žádná okázalá oslava, protože doba na to není, aby se příliš slavilo. Ale pilná činnost sekretariátu svazu, jeho věcné úsilí zmocí těžké konkrétní úkoly, před které je průmysl postaven, daly předpokládat, že manifestace bude mít silnější ohlas, než bývalo dříve. Avšak nestalo se tak. Naopak schůze samy měly dosti trapný průběh a jejich ohlas ve veřejnosti nejeví se výraznou sympatií, nýbrž naopak kritikou, která je v soukromých hovorech ještě ostřejší, než jak se jeví na jevi. Předmětem této kritiky nejsou jednotlivé akce Svazu, nýbrž jeho celkové pojetí hospodářských a politických věcí. Přesněji řečeno, nedostatek skutečného ideového vedení, nedostatek skutečně průmyslové politiky. Svaz sám to cítí, a valná schůze schválila, aby se zřídl zvláštní výbor, který by se staral o ideovou stránku průmyslové politiky.

Jak taková politika by měla vypadat? Kritika na schůzi i po ní ukazuje, že se bude asi v mnohém musít lišit od toho, co se dosud dělá. Bude to muset být politika nejen obranná, ale aktivní, která ukáže, že soukromé podnikání není hodno onoho opovržení, na které si právem či neprávem mnozí řečníci na svazové schůzi nařikali. Musí ukázat nikoli slovy, ale činy, že soukromé podnikání je s to za předpokladu dostatečné volnosti užítí všeho obyvatelstvo našeho státu a přivésti nás k hospodářskému rozmachu, kterým bychom mohli soutěžit s kýmkoli na světě. Nesmí předpokládat, že krise je fatální zjev, proti kterému jsme bezmocni, nýbrž musí mít konkrétní program, jak nás krise uchránit. Jestliže to průmysl dovede, pak si nebude moci naříkat na nedostatek sympatií veřejnosti. Ale pokud bude jeho „politika“ jen negativní, obranná a málo konkrétní, pokud bude čekat spasení jen od návratu starých časů a pokud bude sledovat i spoustu jiných cílů, než rozmach průmyslové výroby jako základ blahobytu národa, do té doby nezíská toho uznání, které nyní žádá.

Kritika se soustředí na několik věcí. Je to především přemíra politiky vůbec, politiky v onom obecném slova smyslu, která se často právě s podnikatelských míst považuje za pramen mnoha hospodářských škod. Na valné schůzi se dostalo mimořádného uznání bývalému sekretáři Svazu dru Hodáčovi, ač právě jeho linie přinášela průmyslu porážku za porážkou a je jedním z pramenů oné nevráživosti veřejnosti, na kterou si představitelé Svazu tolik stěžují.

Chápeme snahu vyhnouti se v této chvíli všem nebezpečným tématům, která by mohla ohrozit součinnost českého a německého svazu. Ale vidíme, že na německé straně je mnohem méně ohledů na tuto skutečnost než na straně české. Sotva by kdo namítal proti tomu, kdyby se průmysl omezil ve svých projevech na věci hospodářské, nebo vůbec jen na průmyslové. Ale tak tomu nebylo. Naopak mluvilo se velmi mnoho o politice, o panu říšském kancléři Adolfu Hitlerovi, o povinnostech státu k průmyslu a veřejnosti k průmyslu. Ale málo se mluvilo o povinnostech průmyslu k našemu státu a k naší veřejnosti. Nepadlo ani jediné slovo o sbírce na obranu státu. Nebylo řečeno nic, co by posílilo naše hospodářské sebevědomí. Nechceme říci, že oficiální projevy byly defatistické, ale „Völkischer Beobachter“ je mohl tak celému světu prezentovat. Pan Kislinger mluvil sice obecně, ale terminologičtí světového názoru, kterým se nyní musí řídit jako člen SdP, pan Liebig sice oslabil svůj nástupní projev v Liberci mírnějším tónem, aniž však cokoliv změnil na věci.

Jeho projev byl však příznačný v tom směru, že bezděky ukázal jeden z pramenů sudetsko-německé bídy, totiž pohodlnost jeho průmyslníků. Pan Liebig brojil proti tomu, že se průmysl musí namáhatvé shánět za prací v zámoří, ač by ji mohl mít ve sousedství, kdybychom žili s ním v přátelském poměru a kdyby Národní banka poskytovala zálohy na clearingové pohledávky. Především je sotva pravda, že by ty objednávky chodily tak snadno, jak se předpokládá. Za druhé by to znamenalo nebezpečí vzrůstu clearingových pohledávek tak, že by je nebylo možno uhradit. Za třetí by to znamenalo,

že Národní banka přebírá za průmysl risiko měnové, které při předhodnocení kursu marky tu nesporně je. To by byl obchod sice velmi pohodlný pro sudetsko-německý průmysl, ale sotva dobrý pro celé československé hospodářství. Vedení průmyslového závodu je skutečně věcí velmi obtížnou a namáhavou. Ale jen ten, kdo je ochoten tuto námahu převzít, může mít úspěch. Jestliže průmyslník chce být vůdcem, pak musí si být vědom, že to není pohodlné postavení pro penzisty, ale místo pro činné a výkonné lidi, kteří jsou nejen formálně v čele podniku, ale i v čele práce. Právem si stěžoval Jan Baťa, že průmysl dopustil, aby byl oddělen od své nejpodstatnější složky, dělnictva. Jestliže se má dělat nová průmyslová politika, je nutno ji dělat tak, aby ji rozuměli také dělníci. Na jejich adresu jsme slyšeli jen výpočty, kolik stálo sociální pojištění. Tu nestačí jen negativní formulace „za příjem má každý platit práci“, nýbrž by bylo třeba formulací velmi kladných a velmi jasných, aby dělnictvo pochopilo, že jeho zájem je stejný se zájmem průmyslu. Aby mohlo vyjádřit svůj souhlas i s dalším nepochybně správným axiomatem: „Kolektivní odpovědnost není žádná odpovědnost.“ Je největší chybou průmyslu, že nenalezl dosud správné formulace svých životních problémů, protože velmi často nedovedl s nimi zacházet jinak, než jim uhybat. Nikoli proto, že by si nevěděli s nimi rady. Skutečný průmyslník má na tyto věci velmi konkrétní názor. Rozpačitost průmyslového vedení po ideové straně pramení z toho, že musí brát ohledy na četné jiné zájmy.

Průmysl se nesměl vyslovit na valných schůzích o nutnosti některých finančních opatření? Protože by se dotkl zájmů finančního kapitálu, který žije s průmyslovou organizací ve velmi úzké personální unii. Proč se nemluvalo vůbec o naší zemědělské politice? Protože by bylo nutno buď kritizovat nebo chválit výsledky plánovitého hospodářství v tomto oboru, což by bylo buď v rozporu s ideologií laissez faire nebo s přátelskými styky, udržovanými společným názorem na některé politické problémy. A tak slyšeli jsme sice mnoho krásných řečí, ale málo jasných slov. O tom, co je to průmyslová politika, si nemůžeme ani teď udělat dokonalý obraz. Snad nám jej udělí výbor, který se k tomu účelu zřídl. Ale to jen tehdy, budou-li v něm lidé, kteří vědí, co mají chtít a nebojí se to chtít, třeba proti vůli nejmočnějších.

E. Vyškovský.

Kam jdou němečtí průmyslníci?

Málokdy stála veřejnost tak rozpačitě nad nějakou manifestací, jako nad poslední poradou utrakvistického Svazu průmyslníků. Nemáme ústav pro zkoumání konjunktury, který by nás pravidelně informoval o vývoji a výkyvech hospodářského života, nemáme také žádnou směrodatnou instituci, která by se soustavně zabývala hledáním nových výrobních a obchodních možností — proto je tedy víc než pochopitelné, že schůze Svazu průmyslníků přivolává vždycky neobyčejný zájem. Tím více dnes a tím spíše proto, že Svaz průmyslníků je dosud podobojí, soustřeďuje české i německé průmyslníky. Veřejnost je zvědavá, jak se tento poměr vyvíjí, vždyť utrakvistický ráz Svazu byl dosud velkou výhodou pro celou výrobu a ovšem i pro zaměstnavatele. Zůstane poměr stejný srdečný? Jak se zachová Svaz v situaci, která se nevyznačuje jenom politickým napětím, ale přinese patrně v nejbližších měsících také velký hospodářský nátlak?

Mnoho jsme se nedověděli. Nepřekvapil-li Preissův pesimistický odhad a Baťova odvaha, nebyl-li předložen žádný hospodářský plán a rozbor, čtli jsme zato v Henleinově hlavním orgánu pochvalný titulek nad hlavní sjezdovou řečí, byl i zněl trochu ironicky. „Dr. Preiss — hlas v poušti“, napsala „Zeit“ v článku, jehož hlavním obsahem byl ovšem projev generálního sekretáře „Hauptverbandu“, který je hlavní organizací německých průmyslníků. Máme před sebou krásnou podívanou: předseda německých průmyslníků Dr. Liebig mluvil proti zatahování ideologie do hospodářství, ale generální sekretář t y c h z průmyslníků, Dr. Kislinger, oznámil dosti zřetelně, že se německý průmysl z a č l e n í do politické organizace — totiž do Henleinovy strany.

Škoda, že neřekl nic bližšího. Budou němečtí průmyslníci naléhat na kvapný ústup před německým hospodářským tlakem, prodírajícím se na jihovýchod, a budou jeho nástrojem? Uzavřou se ve svém sudetském „národním prostoru“? Důsledky by byly nezodpovědné a hospodářský ořes neodvratný. V sudetské oblasti je umístěn převážně průmysl v ý v o z n í, vyrábějící zboží hromadné spotřeby a následky dosavadní politiky německých průmyslníků jsou již nyní velmi truchlivé — tu i v zahraničí. Cizina odřekla mnoho zakázek, a na druhé straně jsou i mezi Čechy nenapravitelní a neodpovědní politikáři (nikoli politikové), kteří právě teď začínají hlásat boj-

kot zboží, přicházejícímu na trh z továren německých průmyslníků (pan Stříbrný cestuje nyní v punčochách a zajímá se hlavně o zboží z Kunertovy textilky). Léta symbiosy českých a německých průmyslníků měla mimo jiné ten výsledek, že ve finančnictví a ovšem i v průmyslu došlo k značnému prolínání českého a německého kapitálu, které bylo pro oba partnery velmi výhodné. Nastane teď roztržka a poteče kapitálový proud dvěma protichůdnými směry? Víme sice, že ani němečtí průmyslníci nebudou mít chuť improvizovat hospodářské výstupy podle politické taktovky, ale první následky jsou již tady. Spolek vlnářských průmyslníků na Moravě oznámil, že vystupuje ze Svazu moravských průmyslníků v Brně (to je odbočka Hauptverbandu) a předsednictvo bylo zmocněno, aby připravilo organizační změny. Příčina je velmi prostá: moravští vlnářští průmyslníci se děsí nové politiky Hauptverbandu, který je teď dirigován Dr. Liebigem a ještě více Dr. Kislingerem v pozadí s Henleinovým hospodářským pověřencem — Janowským. Pracují v textilu a pociťují proto každou poruchu dvojnásobně. Je sice pochopitelné, že se brání, ale s celkového hlediska je rozhodující, že nyní se budou potýkat dvě skupiny německých textilních průmyslníků, že půjdou různými cestami a doplatí na to samozřejmě všechnen textilní vývoz — v poslední instanci zaměstnanci, dělníci a stát. Henleinovská agitace bude mít ovšem nové argumenty, to je jasné jako násobilka. Není věru těžko pochopit, proč se na schůzi Svazu průmyslníků mluvilo tolik o „volné ruce“ pro podnikatele.

Jest nám co dělat se zjevy, které se dotýkají přímo několika ministerstev, hlavně ministerstva obchodu. Zatím jsme ještě neslyšeli, co míní podniknout, ačkoli čas kvapí a každá minuta je zejména tady drahá.

K. Syněk.

Náboženská válka 1938

Nacistické noviny oznámily, že ve Vídni byl zatčen muž, u kterého policie našla „kromě jiného velezrádného materiálu“ — několik výtisků „Osservatore Romano“. Tato zpráva patří k oněm podstatným maličkostem, z nichž pozdější doba sestaví mosaiku našich dnů. „Osservatore Romano“ je totiž oficiálním listem papeže, a nacionální socialismus přišel, jak známo, na svět, aby zachránil křesťanství před bolševickým Antikristem...

Mussoliniho fašismus je — jako politický systém — právě takový totalitní režim jako německý nacionální socialismus, ale určil si přece dvě tradiční meze, které nechce překročit: nacionální tradici monarchie a náboženskou tradici katolicismu. Mussolini chápe patrně, že národ musí žít a manévrovat i mimo vlastní režim a že by se mohl od křesťanství odvrátit jen v tom případě, kdyby chtěl vědomě vystoupit ze společenství evropských národů. Přes všechnu tvrdost politické totality varuje se italský fašismus přímo programově rozkolu s evropskou tradicí Itálie.

Německý nacionální socialismus překročil již naproti tomu všechny takové hranice. Vědomě spojuje na život a na smrt osud německého národa s osudem nynějšího režimu. Ukládá tím svému národu nejhroznější alternativu: buď zůstaneš se mnou na živu, anebo se mnou zahyneš. Tuto představu o totožnosti nacionálního socialismu a národa může však režim upevnit jen pod tou podmínkou, vyplní-li sám všechnen prostor národního života. Bezúspěšná totalita nacistického režimu není tedy náhodným vrtochem jeho nesnášlivých ideologů, nýbrž podstatným životním principem režimu. Proto musí ztroskotat každý pokus, který by chtěl „smířit“ některou tradiční hodnotu evropské kultury s nacionálním socialismem. Ztroskotat by zejména pokus o dorozumění mezi nacionálním socialismem a křesťanstvím, které je universalistickou kulturní formou a nedovolí nikdy úplně přerušit vzájemnost mezi národy. Nacionální socialismus usiluje vědomě a záměrně o přerušení této vzájemnosti: německý národ musí být jiný, než ostatní národy, má-li zůstat navždycky nacionálně-socialistický.

Svět podceňuje ještě stále záměrnost a rozsah tohoto úsilí. Co víme na příklad o názorech a soustavné práci „národní říšské církve Německa“ (NRKD?) Existuje. Pracuje v nejužším styku s Alfredem Rosenbergem, a trpí jí německý režim, který chtěl kdysi zachránit křesťanství. Bez podpory režimu nemůže se v Třetí říši uplatnit žádná ideologie a tím méně NRKD (Nationale Reichs-Kirche Deutschlands). O jejím působení uveřejňuje švýcarská evangelická tisková služba otřásající dokumenty, které nemohou zůstat bez vlivu na žádného člověka, i když není nábožensky založený.

Jde především o „věrovyznání národní církve“, které se snaží napodobit pathos evangelia a zní doslovně takto:

„Věříme ve věčnou, velkou, nacionálně-socialistickou německou říši. Věříme v nacionálně-socialistický světový názor, který se zrodil v srdci muže Adolfa Hitlera v době velkého zápasu německého lidstva s ostatními národy světa.

Věříme, že všemohoucí Bůh vrátil tomuto vojáku zrak, který ztratil ve světové válce. Věříme jenom v něj a jen v tomto muži vidíme a spatřujeme vyvoleného zachránce našeho německého národa, naší říše a lidu, spoutaného krví.

Věříme v jeho písemné dílo „Mein Kampf“, které nám je jediné svaté. Přisaháme na své nejlepší vědomí a svědomí, že poslechneme všech rozkazů, které jsou v tomto díle obsaženy. Splňující je opravdu všichni, věříme, že jest nám dovoleno vyznávati: Pane, bez viny stojíme před tebou!

Tělem i duší jsme zavázáni svému vůdci Adolfu Hitlerovi, své říši a národu. Vyznáváme hlasitě a společně: Adolfe Hitlera, vůdce náš, do smrti tobě věrní zůstaneme!“

Takové je tedy věrovyznání a taková je modlitba nové náboženské společnosti, která vznikla pod ochranou Třetí říše a táhne nyní do pole, aby dobyla duše německého národa. Toto věrovyznání je závaznou modlitbou při každé schůzi nové církve a čte se společně podle liturgických předpisů. Chce-li se někdo utěšovat slovem, může to nazvat blasfemií, ale kdo se nespokojí formulkou, pochopí, že za tímto zjevem skrývá se naprosto opuštění společně evropské kultury. Kromě věrovyznání má NRKD ještě třicet „programových bodů“, s kterými se svět seznámil zásluhou švýcarské evangelické tiskové služby. První bod žádá výslovně, aby NRKD dostala moc nad všemi církvemi, které se nacházejí uvnitř hranic německé říše. Jiný bod zas hlásá, že NRKD je odhodlána „neochvějně a všemi nezbytnými prostředky vymýtit víru, která byla do Německa importována v nešťastném roce 800, je bytostí německého lidu cizí a byla mu vnucena“. Národní církev se domáhá, aby církevní učence, pastory a duchovní nahradili „národní církevní řečníci“. Takový řečník nesmí být knězem a farářem, protože kněží obelhávají německý národ i sami sebe a to jen v zájmu svého postavení a pro kousek „sladkého chleba“. Místo evangelia je svatým písmem „Mein Kampf“ a národní církev prohlašuje naprosto otevřeně:

„NRKD žádá okamžité zastavení tisku a vydávání bible v Německu a právě tak i zákaz dalšího vydávání svátečních listů, písemností a četby, které mají církevně-křesťanský ráz. NRKD má být s veškerou přísností, aby byl znemožněn dovoz bible a křesťanských náboženských spisů. NRKD prohlašuje za svůj — a tím také pro národ — největší písemný dokument knihu našeho vůdce „Mein Kampf“. Je si při tom naprosto vědoma, že v této knize je ztělesněna nejen největší, ale i nejčistší a nejpravější etika pro nynější život našeho národa. NRKD žádá, aby počet stran a obsah této knihy, ať už vyjde v jakémkoli nákladě, souhlasil i nadále s dosavadními lidovými vydáními.“

Národní církev odmítá křest a zvláště křest vodou a svatým duchem. Místo bířmování žádá „státní svátek mládeže“. Sňatek se uzavírá tak, že se snoubenci současně dotknou meče, protože „v NRKD se nesmí nikde uplatnit nedůstojné klekání“.

„V NRKD neexistuje žádné odpouštění hříchů. Národní církev zastává názor, že hřích, v životě spáchané, volají po pomstě na tomto světě a to neuprosně podle železných a nezvratných zákonů přírody.“

Třicátý bod programu žádá zákaz všech nových odznaků a místo křesťanského kříže domáhá se všude kříže hákového.

Ne, tato NRKD není dosud oficiální státní církví Třetí říše. Stačí to pro uklidnění pánů Innitza a Hilgenreina? Jestli ano, pak mohou dostat ještě větší dávku útěchy: je velmi možné, že německý nacionální socialismus couvne v určité chvíli od této hrozného NRKD — a sice v tom případě, bude-li chtít z diplomatických důvodů dosáhnout lepšího poměru k Vatikánu. Nedá se vůbec odhadnout, jak bude nacionální socialismus manévrovat vůči Vatikánu — totalitní režimy jsou přece velmi pohyblivé a ply macchiavellistické zchytralosti. Ale tolik můžeme předvídat bezpečně: budou to vždy diplomatické manévry. Nic více! Považte nacionálního socialismu je taková, že nemůže strpět vedle sebe nikoho jiného, kdo má nějakou moc nad lidmi. Je totalitní v nejdalekosáhlejším a nejosudovějším smyslu tohoto slova. Jeho pravým

náboženským vyznáním je NRKD. Křesťanství je evropské, a proto mu nacionální socialismus vypověděl boj. Musíme vědět, že žijeme v době náboženských válek. Útočící zástup volá: „Caesar — nikoli Ježíš.“ A jeho program? NRKD proti INRI. V. Š.

Diktatury mají rády stavby

„Die Zeit“ zabývala se obsazením německých profesorských míst na Akademii výtvarných umění: žádá, aby je dostali umělci národní, blízcí lidu, nechce „zvrhlé umění“, umění cizí lidu. V „Die Zeit“ dále čteme:

„... opět je dnes architektura vedoucím uměním a diktuje jiným druhům umění jejich vývoj. Vede a nutí od malých obrazů k velkým nástěnným obrazům, k freskám. Potřebujeme školu pro malířství fresek, pro dekorativní umění...“

Ani tento názor nevybočuje z rámce názorů v Třetí říši platných. Charakterisuje poměr diktatur k umění. Není náhodou, že první z cen, které Třetí říše založila jako náhražku Nobelovy ceny, dostal — byť po smrti — architekt Troost za stavbu Münchener Kunsthalle. Je to tak: diktatury a diktátory milují velké stavby. Není to nic nového. Bylo tomu tak i v minulosti, ať nás od ní dělí tisíciletí nebo jen staletí.

Proč mají diktatury rády velké stavby? Není to náhoda. Tyto režimy ve své propagandě, agitaci a organizaci kladou vědomě důraz na věci vnější a viditelné; proto uniformy, záplavy praporů, nástupy desetitisíců, bohaté a nákladné výzdoby sjezdů a slavností; proto chtějí i tam, kde jde o umění, mítí potvrzenou svoji moc a velikost něčím velkým. Kniha svými vnějšími rozměry neroste; může být velká a silná jen a jen svým obsahem. Ale při stavbách jejich účinek na diváka — zejména na prostého diváka — závisí na jejich rozměrech. Mohyla vysoká 10 m vypadá jako kopeček; kdyby byla vysoká 50—100 m, mnoho lidí by řeklo: jak je velká, monumentální! Stavbě je možno dáti libovolné rozměry; záleží na penězích, a ty dovede diktatura sehnati. Rozměry ovšem neurčují uměleckou cenu práce a díla. Malá soška může být větším uměleckým činem a dílem než monumentální stavba, která zabere několik tisíc čtverečních metrů. Socha Svobody v přístavě newyorském je „monumentální“. Působí velikostí, je možno vylézt až do její hlavy a je možno se dívat do okolí, ale umělecky nemá větší ceny, než laciná porculánová soška.

Má být přestavěn Berlín. Horší je situace v Římě: postavit něco, co by se mohlo postavit vedle trosk antiky. Velikost je možno překonat, ale překonat umění antiky uměním větším, to není jen v rukou režimu.

Budme spravedliví na obě strany: dělají to diktatury právě a levě. V Moskvě jsou již vybetonovány základy neďaleko Kremle pro palác sovětů. Bude to „monumentální“ stavba. Zahanbí Ameriku s jejím nejvyšším mrakodrapem „Empire States Building“. Ten je vysoký 407 m, a palác sovětů bude vysoký 420 m. Leninova socha z nerezavějící oceli bude 100 m vysoká. Kubatura celé stavby je rozpočtena na půl sedma milionů kubických metrů. Monumentální stavba!

„Die Zeit“ mluvila jménem kultury německé kulturní spolitosti, pro níž hlavní a základní umění je architektura. Ta může stavět velké a proto „monumentální“ stavby. Ostatní umění budiž podřízeno stavitelství, architektuře, nechť pomaluje velkými obrazy velké stěny velkých budov, nechť umění je znovu a po starém dekorativní, nechť jen přísluhuje při výzdobě velkých a prázdných míst? Kniha? Má malé rozměry! Když obraz, tedy velký! Když socha, tedy velká. Když stavba, tedy velká. Ale jenom stavby lze stavět velké, v pravém umění nerozhodují rozměry. V. G.

Člověk a příroda

Jednou z červených nití, které se táhnou dějinami, je zápas s přírodou, aby život lidí byl stále pohodlnější. První a základní objevy — jejich dobu a autory neznáme — nevznikly z touhy po pokroku, po hlubším poznání. Jejich matkou často byla touha po pohodlí. První vynález, přístroj, který automaticky opakoval kontrolní signály na dráze, udělal Edison proto, že chtěl spát a potřeboval přístroj, který by za něj odpovídal na kontrolní signály.

Nástup průmyslu znamená jen ostřejší tempo ve snaze: méně výhodné nahrazovati výhodnějším, dražé lacinějším, složité účelnějším.

Tento vývoj se silně změnil po válce světové, zejména když přišly t. zv. státy dynamické. Jsou to státy, které chtějí za

každou cenu zvýšit svou brannou sílu (a to je i síla zázemí) a při tom doma nemají dosti hlavních surovin. Jsou to státy, které svými politickými, sociálními názory i hospodářským režimem se odřízly od druhého světa, takže byla porušena světová výroba a hlavně výměna surovin. Přestal dovoz základních surovin, a tak jsou tyto státy nuceny k náhražkovému hospodářství. Bylo by velmi nesprávné dívat se na toto náhražkové hospodářství jen pod zorným úhlem vzpomínek ze světové války. Jednou chemie a technika uznají výsledky práce a úspěchů, k nimž byli nuceni chemikové a technické dynamických států. Nastoupila tu dirigovaná věda a dirigování vynálezci. Byly doby, kdy vynálezy byly soukromým zájmem a osudem vynálezce. Ale dynamické státy jdou na to ostřeji: to a to potřebujeme! To a to nám vynaleznete! A jde to. Tyto výsledky a úspěchy chemie budou uznány, ovšem s tou výhradou, že byly placeny velmi draze. Příroda se k dynamickým státům poměrně zachovala skoupě. Na to se také odvolávají. Říkají: potřebujeme větší prostor! Je pravda: nemají některých surovin a nemají právě ty, po kterých touží státy, které chtějí zvyšovat svoji dynamiku. Je tu nedostatek uhlí a rudy, nedostatek nafty, nedostatek kaučuku, nedostatek potravin. Vše to by se mohlo poměrně lacině dovézt z ciziny; jinde by to rádi prodali; ale věda dynamických států musí vše to namáhavě a draze vyrábět. Místo přirozené nafty musí investovat stamiliony do továren, kde z uhlí vyrábějí benzin třikrát dražší než benzin přirozený. Místo přirozeného kaučuku se dělá kaučuk umělý. Chemie dovede vyrobit z mléka hedvábí, ze dřeva umělé tuky. Ale tyto režimy nedovedou se vyrovnat s nedostatkem surovin. Dovedou jedny suroviny nahradit druhými, ale nedovedou vyrobit — protože nemohou — suroviny z ničeho. Je možno vyrobit umělý benzin z uhlí, ale je drahý. Investice jsou drahé, ale peníze tu nerozhodují. Horší je, že s výrobou náhražek stoupne zase spotřeba uhlí. Je možno vyrobit kaučuk, ale k tomu je zase potřeba surovin, v prvé řadě uhlí. Ale nedostatek uhlí se pocítí zase jinde. Je možno vyrábět z mléka hedvábí a vůbec umělé látky. Je to veliký úspěch techniky a chemie. Ale tu jsou již meze: nelze uměle zvyšovat výrobu mléka. Mnoho věcí a látek lze vyrobit ze dřeva. Rotačky, které nám dávají ráno naše deníky, žerou v pravém smyslu slova lesy více než mnišky. A už je nová a nová poptávka po buničině a to znamená: kácat, kácat! Ale tu je příroda, není možno popohnat lesy, aby rychleji rostly. A tak na konec tyto státy ve své shánce po hmotách a surovinách vytloukají klín klínem. Je možno jednu surovinu nahradit druhou, ale nelze dělati suroviny z ničeho.

Nakonec se tyto státy dívají tvář v tvář přírodě. Příroda? Příroda, to je dynamika, to je život, pohyb. Ale příroda? To není dynamika dynamických států. Zákon přírody, zákon svobodného života, je na jiné straně. A tak se dynamické státy nakonec — jako slabší strana — dostávají do marného zápasu s přírodou. V. Gutwirth.

politika

Petr Bílý:

Proč Anglie ustupovala

Často pokoušeli se političtí spisovatelé vytvořit definici toho, čemu se říká britská zahraniční politika. Některé z těchto definic byly velmi důmyslné, některé byly podivuhodně jednoduché, některé velmi vtipné; měly však společnou vlastnost: osvědčovaly se v teoretických úvahách, ještě dokonaleji však selhaly, jakmile byly konfrontovány s politickou praxí. Co naplat — zdá se, že Angličané skutečně nemají žádné zahraničně-politické koncepce, protože mají takových koncepcí dvacet, a že „londýnská mlha nestoupá z řečiště Temže, nýbrž z komínů Foreign Office“. Britská diplomacie se podobá starci Proteovi, a nepokoušejme se proto poutat ji do slovních formulek. Jediné, oč se smíme pokusit, je zachytiti několik britských proměn, podívat se na ně zblízka a vysvětlit si jejich příčiny.

Nuže, prohlédněme si, i když nám anglický had po každé dovede uniknout, alespoň kůži, kterou se sebe svlékl.

„Retreat of Britain“

Není pochyby, britský had má novou kůži, a zdá se, že je to kůže evropská, přesněji řečeno kontinentální. Anglie z roku 1938 se totiž pramálo podobá Anglii, jaká byla před desíti lety; daleko bližší je jí Anglie z roku 1918, Anglie bojující na západní frontě. John Bull je zřejmě na cestě do Evropy: věří už zase v sílu solidarity pokojných národů, chápe už zase, že ústupky nedovedou vždy vykoupit mír a že s jídlem roste jen apetit útočníkův. Mnoho věcí se změnilo: z anglo-francouzského přátelství stala se na příklad vojenská aliance, nezájem o střední Evropu změnil se v ochotu prostředkovat a být na stráž, výroky britských diplomatů přestaly být tak zcela mlhavé a změnily se ve stručná prohlášení, jichž nelze nedbat. Změnil se hlavně vojenský rozpočet země: 36 milionů liber, které dávala Velká Británie z roku 1932 na armádu, vzrostly v roce 1935 na 43 miliony a v roce 1938 na 85 milionů. Jsou to, jak jistě každý uzná, důkladné změny, skoro revoluční. A přece jsou zcela přirozené, právě tak jako je přirozené závratné britské zbrojení. Neboť Anglie měla, pokud jde o její vojenskou sílu, věru co dohánět.

Velká Británie zůstala pozadu, k své vlastní škodě a ke škodě ostatního světa. Spala tvrdým spánkem v době, kdy začaly obecné závody ve zbrojení, zaspala japonský vpád do Číny a probudila se teprve třeskem italských zbraní v Habeši. Dřív než si pořádně protřela oči, přskočila už válečná jiskra do Španělska, a dřív než se docela vzpamatovala, pochodovala už po vídeňské Okružní třídě říšská obrana. Byl to neblahý spánek: změnil mapu světa a změnil jeho rovnováhu, těžce oslabil Ženevu, podlomil víru malých států v sílu západních demokracií, zahnal Spojené státy k jejich staré politice osamocení, učinil Německo tím, čím je, a dovolil, aby se nad Evropou rozložil těžký mrak války.

Na to na všechno vynalezli odpůrci anglické vládní politiky společný technický termín: *The retreat of Britain*, ústup Velké Británie. Podíváme se později na hlavní fáze tohoto ústupu, dříve však rozhlédněme se nejprve trochu po samotné Anglii. Neboť jen tam nalezneme vysvětlení onoho spánku, jemuž se Anglie oddávala, a jen v britské národní povaze odkryjeme ty věčně stejné síly, které už tolikrát rozvedly Anglii s ostatní Evropou. Dnes jsou, pravda, z velké většiny potlačeny; ale přesto se jimi musíme zabývat, protože jinak nepochopíme ani, jaká byla Anglie před desíti a ještě před pěti lety, ani jaká je dnes. A řekneme hned, jaké to síly máme na mysli: je to poválečné rozčarování, izolacionismus, britský poměr k Německu a Francii, strach z bolševismu, nechuť k závazkům, struktura imperia a jeho postavení ve světě, pronikavý pacifismus.

Naděje, které se nespínily

Proč šla Anglie do války? Říká se, že ji do Flander zavedl idealismus, a rovněž se říká, že ji tam zahnal strach z německé konkurence. Pravda je, jako obyčejně, tak asi uprostřed: Angličané šli bojovat, protože byla porušena neutralita Belgie, smluvně zaručená, a protože Německo začalo porušením této neutrality ohrožovat britskou bezpečnost. Šla bojovat proti absolu-

tismu a proti imperialismu, za práva utlačených a zároveň za svoje koloniální državy, za svou nadvládu na moři a za svůj světový trh. Na straně Dohody setkali se Bůh i prospěch britské říše.

Ať už šli Angličané do války s ideály nebo bez nich, vrátili se z ní s pevným přesvědčením, že svět, který dovede po čtyři roky jen ničit a zabíjet, nestojí za nic a musí být předělán. Hltali poselství, které k nim zznávalo z Ameriky, zbožně naslouchali Wilsonovu učení o Společnosti národů, a jak řekl John Gunther, chtěli ji, jediní ze všech, skutečně dělat. A potom přišlo zklamání na zklamání: ve Versailles ožilo staré diplomatické čachrování, v Anglii znehodnotil cenu vítězství starý pán Lloyd George svými divokými volbami, na kontinentě znehodnotili cenu míru Američané, kteří zradili učení svého presidenta, Francouzům šlo daleko víc o vlastní bezpečnost než o spravedlivé uspořádání světa, Italové hleděli toužebně do Dalmácie a na svatém ohni, z kterého se měl zrodit spravedlivější zítřek, začali si najednou všichni ohřívat svoje soukromé pokrmy.

A potom — svět se pomalu vracel tam, kde byl před válkou: Anglie volala vášnivě po odzbrojení, ale nikdo ji nechtěl slyšet. Anglie věřila, že jí osvobozené národy střední a východní Evropy pomohou organisovat lepší bezpečnost, osvobozené národy si však pospíšily vyhledat, s jedinou výjimkou Československa, vládní formy, proti nimž byl carský a habsburský režim liberální. Anglie toužila po obnově světové prosperity, chtěla nakupovat a prodávat a obchodovat — ale na západě bylo jen zbídačelé Německo a na východě byl zmatek, nejistota, a devětadevadesát celních a valutových přehrad. Ztroskotala odzbrojovací konference, ztroskotala konference hospodářská, demokracie se dostala do defensivy, přišel Mussolini a přišel Hitler. Po necelých dvaceti letech octl se svět tam, kde byl před válkou.

Věčný sen o izolaci

Isolacionismus — stokrát nám bylo řečeno, že je mrtev, a tak tomu nyní skutečně jest a přejme mu lehké odpočinutí. Je mrtev jako politický program, protože rozvoj techniky přiblížil Britské ostrovy evropské pevnině. „Anglie přestala být ostrovem,“ řekl kdysi MacDonald, „od onoho dne, kdy vynalezl Blériot letadlo.“

Politický přestala být Anglie ostrovem — ale v Angličanech zůstalo přece jen vědomí, že jsou ostrovany, a to vědomí mívá někdy na politiku silný vliv: každý Angličan nenávidí myšlenku, že je mu souzeno vměšovat se do cizího, kontinentálního světa a odhodlává se k takovému vměšování jen nerad a po vnitřním boji. Musili byste znát Anglii a Angličany, jejich odlišný způsob života a jejich zájmy, musili byste se s nimi potloukat po golfových hřištích Cornwallu, sedat s nimi u jejich krbů a popíjet čaj na bílých křídových útesech východního pobřeží, abyste poznali, že každý z těch lidí nosí někde v koutku svého srdce kus toho širokého volného obzoru, který se klene kolem ostrova, a že nemíní dovolit, aby se tento obzor změnil.

Před desíti a dokonce ještě před pěti lety slychali jsme dost často z Anglie mocný pokřik izolacionistů. Dnes, i když nasloucháme sebe pozorněji, postihneme nejvýše slabounké šeptání: je to pan Garvin v „Observeru“, nebo lord Beaverbrook ve svém tisku — ačkoliv i on, jak se zdá, opouští už pomalu starý izolacionis-

tický prapor. Je tu však izolacionismus docela nového druhu: propaganda, vyráběná německými agenty a anglickými germanofily.

„...náš statečný německý odpůrce...“

Otázali jsme se kdysi starého anglického politika, proč vlastně mají Angličané jakousi zvláštní slabost pro Německo. „Proč máme rádi Němce?“ Řekl nám ten pán — „protože nemáme rádi Francouze, protože Němci prohráli válku po statečném boji, protože to jsou znamenití zákazníci a protože je kromě toho potřebujeme do své rovnováhy. Představte si, co by dělala Francie, kdyby neměla v zádech sjednocený německý národ! Vzpomeňte si na Napoleona!“

Je to odpověď trochu nevázná. A přece vyjadřuje dokonale všechny složky, z nichž je utkáno pouto anglo-německých sympatií — všechny složky, citové i politické: je tu poměr neromantických Angličanů k romantickým Němcům s jejich Wagnerem a s jejich pošetilým pathosem, je tu sportovní ocenění poražených soupeřů, obchodní ocenění německé pracovitosti, politické ocenění jejich síly. To všechno ovšem pracovalo hned od prvých poválečných dnů pro Německo: když přišel Hitler, oháněli se germanofilové „Mein Kampfem“ a citovali to, co napsal německý Vůdce o chybách předválečné politiky: „Žádná oběť by nebyla bývala příliš velká, pokud bychom jí byli získali britskou pomoc...“ Později, když se v Německu na oběti jaksi zapomnělo a když tam naopak ožily vzpomínky na ztracené kolonie, vytasili se angličtí germanofilové s protibolševickou kartou; Rothermerovy a Garvinovy výroky z oné doby budou žít věčně jako školní příklady politické naivity. Značné oblibě se také po určité době těšila these, že by se mělo vypořádat Německo s Ruskem a že by užitek z takové srážky připadl, podle známého přísloví o dvou, kteří se perou, Anglii. Později, když už byla beráncí kůže německému vlku příliš těsná a když už dokonce i příslušníci Christian Science přestávali věřit v základní dobrotu německých vůdců, nezbylo nic než propaganda hrozbami. „Německo je v tísní,“ říkala tato propaganda, „režim potřebuje ukázat zahraničně-politické úspěchy. Nedáte-li nám potřebné ústupky, půjdeme do války, ať už to dopadne jakkoliv!“ Byla to propaganda poměrně neúčinnější: Pan Garvin zahájil v oné době serii článků „Válka — a proč“, nabízel Hitlerovi všechno možné, od kolonií až po Československo a lkal při tom nad zkažeností světa. Z Clivedenu, ze sídla pana Astora, šířila se po Anglii cassandrovska prorocství a lord Londonderry pořádal obrovské recepce, předčítal Göringovy projevy o síle německého letectví a poukazoval svým vyděšeným hostům vyslance Ribbentropa jako jakousi divokou šelmu. Strach z Německa pronikl dokonce i na Downing Street a zdálo se po nějaký čas, že mu vláda podlehne.

Vláda ovšem, jak dnes vidíme, nepodlehla. Podlehla německá propaganda a kroužek germanofilů se neobyčejně ztenčil — dokonce už i lord Londonderry se hrozí příštího vývoje anglo-německých styků. Trvalo však velmi dlouho, než Angličané pochopili, že slovo Mitteleuropa je jen úvod k slovům Deutsch-Indien a než se v očích veřejného mínění stal ze statečného odpůrce minulé války možný odpůrce ve válce budoucí. Britské sympatie pro Německo pomasly a zmizel i strach z německých hrozeb. Obojí, sympatie i strach, nadělaly však zatím velké a stěžejší napravitelné škody.

Mlha nad Westminsterem

„Kdyby byla Anglie jasně prohlásila,“ řekne vám každé kritické britské politiky, „že nepřipustí Mussoliniho pronikání do Habeše a do Španělska a že nedovolí anšlus, nebylo by došlo ani k habešské ani k španělské válce, ani k zabrání Rakouska. Opakuje se to, co jsme viděli před válkou: Anglie neřekne, co v určitém konkrétním případě udělá, nezastraší útočníka a půjde raději bojovat, než by včas odkryla karty. Není to smutné?“

Ovšem, je to smutné. Je to tím smutnější, že takovou určitou řeč, o jaké mluví tito kritici, zřídka uslyšíme: vzpomeňte jen na podivuhodnou ekvilibristiku, kterou provozoval v neinterventním výboru lord Plymouth, na úsilí, s nímž musil ministr Eden proboujovat začátkem loňského roku svoje poněkud určitější formule, na schůze dolní sněmovny, kdy ministerský předseda, tísňen dotazy o Československu, mumlal svoje nesrozumitelné odpovědi: Nevím... Nemohu říci... Vláda nemá dosud informací... Vláda se dosud nerozhodla... Odmítám odpovědět... Byla to věru smutná a málo povznášející podívaná!

Odkud vyvěrá tato hluboká nechuť k určitéjší mluvě? Vyvěrá především z vrozené britské nechuti vázat si ruce, zaujímat, jak se říká, stanovisko. Angličané odmítají říci, jak se v tom nebo v onom případě zachovají, protože to často skutečně sami nevědí: věří daleko více svému instinktu než pevným zásadám a skutečně nemají, jak už jsme řekli hned na počátku, pevně zahraničně politické linie. Bude-li jejich mravní cítění dotčeno, půjdou bojovat z čistého idealismu a budou se bít jako lvi; jestliže je však požádáte, aby vám předem slíbili svou vojenskou pomoc, neučiní to, i když jim stokrát dokážete, že nejde jen o zásadu, ale o jejich nejvlastnější prospěch.

Druhý důvod britského mlčení je už méně nezištný: často se totiž ukázalo, že se mlčení v politice vyplácí a že se vyplácí neodkrývat zbytečně karty. V diplomatické mluvě se tomu říká „keep guessing“, nechat toho druhého hádat. Je to konec konců docela přirozené; kdyby na příklad Francie věděla, že může počítat, ať se stane cokoli, s britskou pomocí, vzrostly by nepochybně francouzské sympatie k Anglii — možná však, že by se zmenšila míra pozornosti, s kterou dnes Francouzi naslouchají anglickým radám. Postavení milenký, kterou si musíte získávat, je výhodnější než postavení ženy, kterou máte doma pod zámkem a postavení soudce je výhodnější než postavení strany.

A konečně důvod poslední a nejhlavnější: poměr Anglie k britskému imperiu.

Imperium a britský svět

Pak jsou tu ještě dominia — dominia, bez nichž se Velká Británie nesmí pustit do žádné války, která však nejsou povinna Velkou Británii podporovat. Slýcháme často, jak lidé na kontinentě mluví o dominiích jako o pouhých provinciích, které tančí podle toho, jak píská londýnská vláda. Jaký to omyl! Dominia jsou dnes naprosto samostatná, jsou dokonale svobodná a mohou kdykoliv vystoupit ze svazku Britské říše, k níž je poutá jen symbol koruny. Londýnská vláda má ovšem ve skutečnosti postavení vůdčí — nesmí se však, jestliže se tohoto postavení nechce vzdát, nikdy rozejít s ostatními částmi říše. Nesmí na příklad vzbudit dojem, že se v jakýchsi evropských sporech, do kterých Kanadě nic není, přidává na tu či onu stranu. A nesmí

vstupovat v neuvážené závazky, protože Nový Zeeland, jakmile se mu zezdá, že Londýn chce zavléci imperium kamsi do kalných kontinentálních vod, spustí varovný pokřik a prohlásí za hlučného souhlasu Jižní Afriky, Australie a Egypta, že na takových nebezpečných cestách nehodlá Velkou Británii podporovat.

Pravda, londýnské vlády dovedou už dnes dobře vycházet se svými družkami z dominií a dovedou jim nakonec vnutit svou vůli. Nebývá to však vždycky tak docela snadné a trvá to někdy dlouho, než se pravda probouje z Londýna kamsi na druhý konec světa; tak dlouho, že někdy zahyne na cestě sešlostí věkem.

Pacifismus a jeho kořeny

„Ve válce není vítězů,“ řekl onehdy pan Chamberlain, „je to utrpení a zkáza...“ a nebylo Angličana, který by s ním nebyl souhlasil.

Válka znamená pro Anglii především zlé hospodářské ochuzení. Znamená pro ni, že se naráz rozvrátí celý rozsáhlý britský obchod, že vyhasnou ohně v továrnách exportního průmyslu a z mnoha komínů se přestane kouřit. Armáda musí opustit kolonie — a s jejím odchodem zřítí se veliké kolonizační dílo, na kterém pracovalo několik generací. Dominia půjdou ovšem mateřské zemi na pomoc, budou však požadovat všemožné ústupky, dají si svoje suroviny a svoje vojáky dobře zaplatit. Individualističtí Angličané budou se musit rozloučit se svou svobodou a se svým pohodlím, změni se v stádo bez vlastní vůle, budou umírat kdesi ve špinavém blátě a budou pochováni v cizí zemi. Potom přijde vítězství — bude to samozřejmě vítězství, protože Anglie války neprohrává; ale potom... potom bude nezaměstnanost, rozvrácený světový obchod se tak hned nevzpamatuje, nebude peněz na uplácení válečných dluhů a na investice v koloniích, propuknou sociální zmatky. Ano, ve válce není vítězů!

Tak asi vypadá poměr běžného Angličana k válce — nemusíme se ani zmiňovat o andělských pacifistech, jakým je na příklad staříček Lansburry, ani o všelijakých tolstojovských, polonáboženských sektách. Je to pacifismus hluboký a dovede být neobyčejně škodlivý: jeho zásluhou nemá Anglie dodnes dostatek pilotů, jeho zásluhou, přesněji řečeno jeho vinou, nemá obecnou brannou povinnost. Je pošetile tvrdošíjný: obrovské ztráty, které utrpěla Anglie za války, byly způsobeny tím, že britští vojáci nebyli dostatečně vycvičeni. Přesto se však neodhodlala zavést presenční službu. Anglie je ohrožena útokem ze vzduchu — nevybudovala si však dodnes, ač je to nepochopitelné, dostatečnou protiletdeckou obranu, a ke všem opatřením, která vláda navrhuje, chová se civilní obyvatelstvo téměř nepřátelsky. Na pobřeží mají být zřízeny protiletadlové baterie — jedno lázeňské město po druhém posílá do Londýna vášnivé protesty. Povinný odběr plynových masek? Beverley Nichols, který ve své poslední knize těžce potupil svoje spoluobčany, cituje dopis, který mu v diskusi o tomto předmětu poslala jakási dáma: „Kdyby ke mně přišel některý z těchto úředních holobrádků a chtěl po mně, abych si nasadila plynovou masku (kterou ostatně považuji za ďáblův výmysl), zavřela bych mu dveře před nosem a raději bych šla do vězení!“

To všechno je dnes z větší části překonáno. Anglie zůstala věrna své lásce k míru, pochopila však, že jsou

ještě horší věci než válka. Dohnala v krátké době, která uplynula od jejího probuzení, co se dohnat dalo, a je dnes téměř připravena. Ztratila však svým váháním mnoho drahého času a dostala se, jak uvidíme, na svém ústupu mnohem dál, než bylo zdrávo jí a jejím přátelům. To však už náleží do jiné kapitoly: do kapitoly o britském ústupu.

literatura a umění

Edmond Konrád:

Politická historie Penklubu

Je v nápise těchto letmých poznámek na pohled protipluv. Neboť smysl Penklubů téměř by se dal označit jako protipolitický, a nevinný jejich vznik z tak zvaného „dining-clubu“, klubu obědového, jasně ukazuje k prvotnímu účelu, jenž účelem Penklubů nikdy být nepřestal: osobně sblížovat spisovatele.

Sblížovat je co možná tak, jak to dělala všech Penklubů laskavá pramáti, paní Dawson-Scottová, jež si zvykla zvat občas několik spisovatelů a dát jim strávit kromě chutných pokrmů i příjemný večer v družném hovoru. Bylo to po válce, a cítila se potřeba hojit rozjitřené city, smiřovat nedávné nepřátele, ustalovat ve světě mír. Mír ten mimo jiné obsahoval několik nových států s novými národy, kteří zejména pro Angličana, ale i vůbec pro západní vzdělance znamenali objev. Aníž třeba vcházet v podrobnosti, tento objev budil zvědavost intelektuálů, sdružených kolem paní Dawson-Scottové a jejího pravidelného hosta Johna Galsworthyho. Tak jako v Berlíně po válce s údivem se začali ptát, jaký národ vlastně to je, ti Čechoslováci, v Londýně se řeklo něco podobného nejen o nich a Jugoslávci: ale i o Finech, Polácích, Litevcích, Lotyších a jiných národech. Shledalo se, že britský čtenář i autor vlastně ví hrozně málo také o národech dávno samostatně ustavených: o Švédech, Norech, Vlaších, Řečích a tak dále. A byla znatelná potřeba jejich spolupráce na společném snášelivém, demokraticky mírumilovném světě Wilsonových ideálů a Společnosti národů. Po čtyřletém sebevražedném boji, po zkrivení, jež kultury utrpěly válečným zástím, počala se mezi myslícími lidmi rozlévat řeka dobré vůle. Členům londýnského dining-clubu, k němuž se záhy přidružil podobný klub v Paříži, zdálo se právem, že je povinností především spisovatelů, přispět k vzájemnému přátelskému poznávání národů. Přesvědčit sousedy o sousedech, protinožce o protinožcích, že ti druzí jsou také slušní lidé.

Penklub nepolitický.

„Členové Penklubu vždy budou užívat všeho svého vlivu ve prospěch dorozumění a vzájemné úcty mezi národy,“ praví stanov.

K úctě i k dorozumění je třeba se znát. Vznik Penklubů z osobního styku spisovatelů a západní praktický smysl určily postup zakladatelů způsobem dosti odlišným od způsobu středoevropského vůbec, našeho zvláště: potrpíme si na teorii a písemnou činnost. Západní Penkluby počaly praxí. Pokusily se nejprv o osobní styk s cizími spisovateli.

P E N — Č S R

Československo nabylo značné výhody svetovou pozornosťou, obrátenou ke trom jmenám: T. G. Masaryka, Edvarda Beneše a Karla Čapka. Úcta, ktorou vzbudil Osvoboditeľ, živé sympatie, ktorých získal zahraniční ministr, prekvapený záujem, jehož si dobyl autor „Robotů“, obrátili k nám zretel. Čapci prišli se „Životem hmyzu“ právě včas, aby na se upoutali zraky v oblasti krásného písemnictví. Londýnský Penklub dostal chuť podívat se blíže na nějakého Českoslováka, i pozval si roku 1924 Karla Čapka do Anglie. Ovoce této návštěvy byly: a) „Anglické listy“, živý to doklad plodného osobního poznávání, jenž potěšil Anglii a nesmírně prospěl Československu, b) založení Penklubu pražského. Československo se touto cestou dostalo rychle do světové organizace, jejíž cena se pro ně jeví jako cena tím stáleji rostoucí, čím dále kolem jeho duchové svobody rostou nebezpečí politická. Na poli krásného písemnictví záhy a snadno dosáhlo, čeho tak těžce dosahuje v oborech jiných: stálé, účinné a s důvěrou přijímané propagandy. Trvalého místa na světové veřejnosti, s něhož vždy znova možno vyvracet lži o nás šířené a obhajovat pravdy. Neboť důvěra ta je podložena přímým stykem.

Od člověka k člověku

Smysl Penklubu a jeho metody se tu ztotožňují. Slepý musí vidět, jaká je v tom síla, může-li i člověk méně známý, ale ověřený členstvem Penklubu, tedy zárukou známých, uznaných a důvěry požívajících mužů, osobně vyložit, ať rozmluvou, ať dopisem, věci místní, venku nechápané, třeba Schalomu Aschi v New Yorku, v Londýně H. G. Wellsovi, v Paříži Jules Romainsovi, může-li pravdu osvětlit André Mauroisovi, Andersenu Nexö; a může-li mu ji povědět jako člověk nepolitický, jako soukromá osoba, jako spisovatel spisovatel.

Tak nepolitický Penklub velmi brzy počal plnit své poslání, pronikající napříč přehradami politickými. Německý spisovatel minulé, lepší doby, získal kdysi středisku berlínskému světovou pochvalu protestem, jež toto středisko vzneslo, když pruský ministr vyučování odepřel svůj protektorát výstavě, pořádané polskou menšinou. Neboť podle usnesení jednoho z kongresů „duch nezná hranic“. A Penklub pražský nabyl ve Varšavě neobyčejné autority a prestiže, vykonává skutečný vliv na čs. uspořádání censurní ve věcech dovozu maďarské literatury na Slovensko.

Poznávat a být poznáván, tato praktická složka Penklubového života obrátila se zvláště k prospěchu malých národů. Československo zajisté nepotřebovalo teprve seznávat literatury cizích národů. Mělo naopak kde je překvapit svou znalostí těchto literatur, kde se pochlubit jejich českými překlady, kde prokázat svou úroveň, tak dlouho umlčovanou Rakouskem a jeho spojenci. Rada poznávat naopak byla na velikých národech velikých kultur.

Penklub politicky.

Tuto nesmírnou cenu Penklubů s rychlostí, která svědčí o jejich politickém smyslu, ihned postřehla řada států, které s poválečným politickým stavem evropským nebyly spokojeny. Také některé státy spokojené zkusily, jak politicky Penklubů využít. Už při sdělování stanov narazilo se na otázku, zda se místní Pen-

klub kryje s pojmem národa a státu. Odjakživa střed a východ evropský měl potíže s francouzským výrazem „nationalité“, jenž Francouzům, poněvadž Francie neměla menšin, znamenal zároveň národ i stát. Už před válkou v organizacích sportovních Rakousko-Uhersko z toho těžilo, nechtíc připustit český olympijský výbor nebo český šermířský svaz. Toho po válce přirozeně již nebylo. Ale narostly komplikace nové, jež vedly k napjatým debatám o tom, „qu'est-ce que une littérature“ — co to je (jedna, národní) literatura. Jinými slovy, kdo má právo na Penklubové středisko. Na příklad, když Varšava je sídlem Penklubu polského, zda jeho členy musí být i spisovatelé „jiddisch“, onoho německo-židovského východního jazyka, jenž je i mateřštinou Schaloma Asche. Skutečnost, že vyjma centralistickou Francií, takřka všechny národy a státy včetně Anglie mají regionalismus namnoze velmi vyvinutý, podporovala vítězství duchové svobody tím spíše, že i spisovatelé téhož jazyka, národa a států žijí v různých jeho končinách, takže zásada jednoho střediska se přímo potírala se smyslem Penklubů, totiž: scházet se k obědu. Už sami Poláci musili počítat se středisky nejméně dvěma: varšavským a krakovským. Jugoslávci se třemi: bělehradským, záhřebským, lublaňským, ne-li sarajevským. Anglie pak nemohla snít o středisku jediném, když tu kromě Skotů a Irů byla Kanada sama se dvěma, v Montrealu a Torontě, když tu byl Egypt, Irak, Jižní Afrika, Indie, Austrálie. Přece však vznikl krátký spor i o to, mohou-li být dvě různá střediska v jednom městě, což byl případ bruselský: kde vedle Penklubu se spisovným jazykem francouzským se ustavil Pen flámský. Nebylo mravního ani kulturního důvodu, proč Flámům odepřít vlastní ústředí. Ještě složitěji zapletla se věc v Itálii, kde spisovatelé slovinské menšiny do Penklubů italských (Řím, Milán) jakožto jinorodci nebyli přijati, do Penklubů jugoslávských však jako cizí státní příslušníci nesměli vstoupit, neboť tuto jedinou politickou hranici Pen uznal: členové toho kterého Penklubu musí být občany jeho země.

Velmi zase zvýšilo prestiž čsl. Penklubu, že přes národnostní složitost republiky takových obtíží nepoznal. Němečtí a maďarští spisovatelé v Československu se vzácnou a příkladnou svorností se sesedli za jedním stolem s československými. Teprve založení slovenské bratislavské sekce přidalo k tomu formalitu: slovenští Maďaři jsou sice členové její, ale bydlíce náhodou v Praze, účastní se jako rovnoprávní členové klubovního života pražského a jsou volitelni do pražského výboru právě tak jako jeho zdejší členové němečtí.

Za to, ač vnitř téhož státu, národa a jazyka, svými různými středisky vnesl politickou otázku do Penklubů živěl říšskoněmecký. A to politickou otázku nikoli jenom německou, ale mezinárodního dosahu. Tři významná centra německá byla: v Berlíně, Hamburku a Mnichově. Každé z nich téměř od počátku mělo vyslovený politický ráz. Přes andělský idealismus svého ušlechtilého předsedy, obra-dobra Theodora Däublera centrum berlínské, jež celkem stálo na půdě výmarské republiky, bylo nesporně konservativní a energicky protikomunistické. Centrum hamburské, jehož významný člen H. F. Blunck je dnes, tuším, přednostou říšské kulturní komory, jevílo nesnášlivé sklony nacistické. Centrum mnichovské pak se netajilo svou zálibou v komunismu. A byl to jeho člen, bouřlivák Ernst Toller, vznětlivý chlapec se šedivými kadeřemi, jenž roku 1930 varšavský sjezd uvedl v rozpaky návrhem, aby

Penkluby medzi sebe jako řádné členy pozvaly „zástupce jedné z největších literatur a jednoho z největších národů světa“, spisovatele sovětského Ruska.

PEN — SSSR

Od založení mezinárodního svazu P. E. N. zástupci vedoucích klubů západních poměrně snadno a s převahou svých národních diplomatických tradic věděli si rady v menších rozměskách malých a mladých národů, jež nejednou návrhy a otázky literární spojovaly s otázkami národní prestiže. Otázka vztahu Penklubů ke komunismu a k SSSR byla otázka nebezpečnější. Tak, jak byla položena, vedla k rozporu mezi německými centry samotnými. Nadto rozdvjovala i Federaci, majíc v ní i vášnivé zastánce, jako třeba Andersen Nexö, jednak stejně vášnivé odpůrce. Hrozila stát se do jisté míry kritériem opravdovosti Penklubu. Toller se ptal: „Jsme neškodný klub turistů, jenž pod záminkou literatury se dává hostit různými zeměmi, či duchovní pracovníci, jimž velí svědomí, zaujmout stanovisko k nejvážnější lidské otázce dneška?“

Není pochyby, že tato nejvážnější otázka se netěšila valné přízni mezinárodního výkonného výboru, jemuž ohrožovala celé dosavadní dílo. Byla by především rozbila jeho universalnost. Součinnost se sovětským Ruskem znamenala odchod Italů, Poláků, Maďarů, Holanďanů a několika jiných národů. Znamenala rozbití center německých. A znamenala hluboký rozvrat i v centrech vedoucích. Centrum francouzské, ač v něm nebylo francouzských spisovatelů komunistických, zdálo se v tom ohledu pružnější. Mateřské centrum londýnské, vedené Johnem Galsworthyem, zcela podléhalo onomu anglickému duchu, který se děsil a snad dodnes děsí strašidla „bolševictví“. Zvědavost a ochota poznávat se ne zcela upřímně vztahovala na sověty, jež ovšem tenkrát ještě nijak nepřispívaly k jejímu posílení. John Galsworthy mohl proto bez újmy pravdě odpovědět, že pokusy o sblížení staly se již před třemi roky na sjezdě stockholmském, že však se strany ruské byly odmítnuty. A že se nezdá, jako by ruská revoluce byla již tak zralá, aby její spisovatelé, nedávno ještě hlasatelé zkázy všemu „buržoasnímu“ a „před-revolučnímu“ kulturnímu dění, měli již schopnost či vůbec možnost sloužit myšlenkám míru, humanity, snášlivosti a sblížení národů.

Co následovalo, bylo poněkud nejasné a dalo by se přezkoumat jen ze stenografických protokolů oné schůze. Pokud paměť neselhává, byla to nevinná a nepolitická zakladatelka Penů, paní Dawson-Scottová sama, jež navrhla, když tedy pan Toller myslí, že sovětské spisovatelé už mohou přistoupit, nechť mu kongres uloží, aby je přivedl. Je v duchu Penů se ničím dobrým vůlí neuzavírat, a chtěl-li sovětské autoři opravdu spolupracovat, budou vítáni. V hlučném souhlase i nesouhlase, jež návrh vzbudil, pronesen byl ještě nějaký návrh jiný, a hlasování o těchto návrzích přerušila polední přestávka. Když pak odpoledne předsednictvo návrhy předložilo k hlasování, jakýmsi nedopatřením vznikl zmatek, takže nikdo nevěděl, pro který návrh se vlastně hlasuje. Bylo nutno hlasovat ještě jednou, a návrh zakladatelčin získal jen mizivou menšinu.

Toto jest asi nejneurčitější bod v politických dějinách Penklubů. Okolo něho se nejdůrazněji ozývalo časté zdůrazňování Johna Galsworthyho, že Penkluby jsou sdružení nepolitické. Ozývalo se i při drobnějších příležitostech jiných, kdykoli se napínala tetiva

mezi tak zvanou pravíci a tak zvanou levíci. Tak zvláště v Budapešti, na kongresu posledním, jehož se krásný, laskavý a rezervovaný starý básník dožil. Kongres ten byl zvláště ožehavý, že se odehrával na půdě zároveň reakční a revisionistické, kde současně bojovalo maďarské vedení s vlastní, silnou opozicí a při tom o úspěch co možná největší svých zahraničně politických cílů.

PEN a revisionism

Bylo napsáno, že řada států velmi rychle postřehla propagační cenu Penklubů. Mezi tyto státy především patřilo Maďarsko, které svůj Penklub co nejdříve a nejusilněji postavilo do služeb revisionistické propagandy. Mělo v tom, jak již uvedeno, silnou opozici v Penklubu samém, to jest v jeho nejlepších, nejmodernějších a nejupřímnějších členech, z nichž na prvním místě stál zesnulý Desider Kosztolányi. Oposice ta zříkala se těchto politických cílů ve prospěch rozumné dohody a mírumilovného sblížení se sousedy. Hlavně však žádala nejprve svobodu slova, písma a ducha od vlastní vlády, již nepochybně neukřivdíme, označíme-li ji jako reakční. Po budapešťském kongrese, jakmile této oposice a jejích, v cizině uznaných jmen, již pro dekorum nebylo třeba, vládní živly, jež již na kongrese věděly, jak se zmocnit předsednictví — aniž však se jim podařilo zamezit hlučné výjevy a jistý tiskový skandál — vládní živly tedy po kongrese tuto oposici s Kosztolányim v čele z Penklubu vyhnaly. A zařadily od té chvíle budapešťské středisko bez výhrad mezi své nástroje revisionismu. Užívaly ho tak, byť s jistými obtížemi, případně s jistou opatrností již dříve.

Její metoda byla stejně prostá jako účinná: získat nejprve obliby mistrným pohostinstvím a horlivou účastí na všech mezinárodních podnikcích Penklubů. Poté předkládat stížnosti na všemožné křivdy. Sled těchto útočných stížností měl metodicky promyšlenou taktiku: rozděloval si odpůrce, šetřil nejvíce Rumunů, ostřeji šel na Jugoslavii a hlavní sílu soustředil na Československo. Dovedl užít přímočarého amerického návrhu, aby se Penkluby zásadně vyslovily proti všem vnějším omezením svobody umění: státním, celním i censurním hranicím. Podal proto před varšavským kongresem ústřednímu výboru stížnost na Penklub pražský, že nic nepodniká proti barbarskému zákazu pražské vlády, jež nedovoluje z Maďarska na Slovensko dovážet vůbec žádné knihy a tak svou maďarskou menšinu duchovně vyhladovuje. Maďarský Pen zdůraznil, že svou stížnost na důkaz dobré vůle podává výboru, nikoli kongresu, na němž československým kolegům nechce veřejně dělat ostudu.

Maďarská stížnost nebyla formálně neoprávněna. Zákaz dovozu knih z Maďarska na Slovensko vskutku existoval. Že měl příčinu v literatuře iredentistické, netřeba podotýkat. Ale že při své nevlídné a nediplomatické komisi sumárnosti, jež budila pohoršení i v Ženevě, při komisi pro duševní spolupráci, měl ještě díru, bylo neodpuštělné. Platil totiž jen pro Slovensko, ne však pro Čechy a Moravu, kudy iredentistická literatura ve všem klidu a pohodlí putovala k cíli svého určení. Bylo nejen mezinárodní, ale i národní povinností pražského Penklubu zakročit, a oficiální delegát jeho mohl při zahájení varšavského kongresu, jenž zprávě výkonného výboru o našem zákroku zatleskal, vyvolat potlesk novým sdělením, že pražské středisko se nespokojilo platonickým protestem: tři dni před

zahájením sjezdu deputaci jeho s konkrétním návrhem na úpravu přijal ministerský předseda československý. Dva roky poté čs. delegace Maďarům na kongres do Budapešti slavnostně přinesla darem zákonitou úpravu dovozu maďarské literatury na Slovensko, jež odtud podléhala cenzuře podle zákonů, platných pro dovoz literárních děl vůbec, a nad to vykonávané za spolupráce bratislavské maďarské Akademie věd a umění, založené presidentem T. G. Masarykem.

Úspěch tohoto postupu dokonale utvrdil autoritu a prestiž československou v Penklubech a získal na trvalo mezinárodní důvěry, jak se později ukázalo. Jako v mnohém jiném, tak i v písemnictví svět začal bezpečněji rozeznávat středoevropské poměry a přestal být hříčkou různých propagand. Maďaři se úpravou ovšem nespokojili. Stěžovali si záhy, že není dodržována, že úřady uměle prodlužují odbavování knižních zásilek a že konfiskují i nevinné učebnice počtů, a Galsworthyho romány. Bylo ovšem snadné jim dokázat, že v těch učebnicích byly početní příklady s iredentistickými texty, a do románů že je vpašována známá revisionistická modlitba za nedílné Uhry. Nicméně, těmito a jinými neúspěchy neodstrašeni, podali před sjezdem barcelonským stížnost novou, že Československo nedovoluje kolportáž maďarských knih maďarskými kolportéry. Připojili k této stížnosti návrh protestu, jímž kongres měl pražské vládě vyslovit nedůvěru tak, jak ji před tím vyslovil vládě berlínské za pálení knih a pronásledování spisovatelů nikoli nacistických. (!) Čs. delegát, po zuby vyzbrojený doklady, měl s tímto průhledným návrhem práci lehounkou. Ještě než dojel do Barcelony, záplavou usvědčujícího materiálu měl příležitost členy Penklubů tak přesvědčit o správnosti věci československé, že kongres jednohlasně odmítl o maďarském návrhu vůbec jednat a maďarského delegáta nepřipustil ke slovu. Jako okázalý projev důvěry Československu odnesl si náš delegát z Barcelony jednomyslný, potleskem aklamovaný návrh mezinárodního výkonného výboru, aby po H. G. Wellsovi, jenž odstupoval, příštím předsedou světových Penklubů byl zvolen Karel Čapek. V této volbě mimo pozornost Československu byl zároveň důraz na tom, že Penkluby neznají mocenského hodnocení, že nevyhrazují význam velikým státům, ale že volí kvalitu a ducha. Tuto volbu Karel Čapek z důvodů, jež soudit zde není na místě, později zamezil. Jisto je, že tato československá skromnost naší prestiží dotud neuškodila, nýbrž naopak prospěla.

Pen a fašismus

Neomalený maďarský návrh pro Barcelonu byl do dnes poslední pokus, využít hesel demokratických k útoku na demokracii a svobody ducha jako záminky k útoku na svobodu. Lze sledovat skoro humor ve způsobu, jakým se snažil uvést kolportáž maďarských knih v souvislost s metodami německého hákového kříže, vůči nimž stanovisko Penklubů od počátku bylo zcela jednoznačné — tak jednoznačné, jako stanovisko hákového kříže k Penklubům, jež jako samostatného člena přijaly centrum německých spisovatelů emigrantů.

Stanovisko Penklubů k fašismu vůbec a k jeho mírnějším odrůdám tak od počátku jednoznačné nebylo — právě tak jako stanovisko těchto fašismů a polofašismů k Penklubům. Stanovisko to do dnes není bez výhrad určité. Ne že by kterýkoliv kongres či ústřední výkonný výbor byl přijal či jen navrhl usnesení, jež by sebe

menším kompromisem slevovalo s jeho programem. Naopak projevy a usnesení kongresů, jistě i podporou předsedy H. G. Wellse, nastoupivšího po zesnulém Johnu Galsworthym, projevy, pravím, byly s rostoucí útočností fašismu čím dále tím ohnivější a ostřejší. A kongresy je čím dále tím vášnivější, ne-li jednomyslně, tedy velkou většinou přijímaly. Ale byla doba, kdy světový P. E. N. se starostlivě rozhlížel po svém členstvu, mezi nímž bylo zastoupeno víc a více zemí s vládami ne právě demokratickými. S druhé strany zase Penkluby těchto zemí nijak nejevily, že by se cítily v rozporu s vůdčími myšlenkami Peny a své členství se svým domácím postavením zřejmě nepovažovaly za neslučitelné. Příkladem šla v čele sama Itálie, která v období své politiky ženevské, ač sama matka fašismu, jež odkojila jako vlčice Romula a Rema, svému centru nijak nebránila obesílat kongresy, ale naopak je pilně obesílala Excelencemi své a Mussoliniho Akademie, především T. F. Marinettim. Taktéž činilo Maďarsko a řada jiných zemí, kde nelze pochybovat, že členství Penklubů a obesílání sjezdů by nebylo možno bez souhlasu vládního. Zřejmě tyto země drží právě veliká cena vynikajícího mezinárodního fora při Penklubech, jež dodnes znamenají svět od Argentiny po Island, od Číny po Nový Zéland. Penklub zas nepochybně chápe důležitost své universality, jež dřív či později pomůže obrodit svět, a právě pro budoucnost vidí významnou naději třebaš v takové skutečnosti, jakou je vznik centra japonského právě v této době.

Nicméně jsou očividně vnitřní rozpory v jeho situaci. S německým hákovým křížem byl v Dubrovniku roku 1933 rozchod oboustranně stejně rázný. Itálie jakožto císařství habešské, jehož dobrovolníci ze zákopů universitní čtvrti střílejí na madridský P. E. N. a od hranic katalánských míří na P. E. N. barcelonský, následkem těchto rušivých detailů musila se zříci toho, aby loňský kongres uvítala v Římě. Náhradní kongres v Paříži nicméně obeslala a do chvíle, co tyto řádky jsou psány, neopomněla přihlásit svého zástupce na kongres pražský, ač již přede dvěma roky v Buenos Aires došlo ke značným rozmíškám mezi ním a mluvčími Penů jiných. Naopak naši holandské dobří přátelé, představitelé mírné země s mírnou vládní soustavou, své přihlášky již učiněné odvolali s poukazem na politickou nejistotu ve střední Evropě. Učinili to však možná spíše z ohledů nakladatelských, které jim již od Dubrovniku častěji velely sice srdečně tleskat řečníkům, ale zdržovat se choulostivých hlasování. Naopak spisovatelé zemí jiných, jichž státníci nám vždy neukazují tvář nejpřívětivější, s přátelským důrazem ohlašují svůj příjezd, a těšíme se mezi jinými na delegaci polskou, nikoli chudou počtem ani osobnostmi. Že Maďaři, již ohlášení, po německém vpádu do Rakouska svou přihlášku bez udání důvodů zas odvolali, nepřekvapí.

Toto budtež drobné ukázky a náznaky politického života, jež stav světa vnáší do sdružení spisovatelů, vlastní povahou zcela nepolitického. Ale ode chvíle, kdy se z literatury stalo politikum, právě nepolitičnost a obrana nepolitičnosti stává se politickou. Totalismus, jenž nikomu neponechává jeho lidské soukromí, politisuje spisovatele. Neboť jejich úkol jest, napříč autarkiem a napříč totalitním věkem, v čase i prostoru zachovat souvislost živočišnou, zvanému člověk. Zachovat životu lidskou míru a světu pravdu, jež vítězí.

do ba a lidé

Milena Jesenská:

Kolik stála Henleinova řeč v Karlových Varech?

Naše Karlovy Vary jsou právě tak světoznámé, jako kterékoli jiné světové lázně, vypadají navlas tak a jsou právě tak mezinárodní. Jediný rozdíl je snad ten, že sem jezdí lidé skutečně choří a že sem jezdí mimo jiné proto, aby se skutečně léčili. Choří lidé pochopitelně nemají chuť vystavovat slabé nervy a otrěsené zdraví rozčilování, neklidu a nepokoji. Člověk, který si jede léčit nemocná játra, nemá chuť postavit se přímo do ohníska ožehavé politické propagandy a zajet na léčení do místa, kde se v lázeňské hale ozývají místo koncertů politické řeči. To játrům neprospívá a nemůžeme nikomu zazlívát, že si nechce hrát na hrdinu, když měl v úmyslu se léčit. Připočteme-li ještě okolnost, že 75% návštěvníků našich lázní ze severu jsou — totiž byli — židé, okolnost, že na příklad němečtí židé mají po Göringově vyvlastňovacím zákoně jistě mnoho starostí a že židé na celém světě mají jednu obdivuhodnou vlastnost, totiž pevnou a uvědomělou soudržnost — a to je konečně jediná výhoda, kterou dnes mají — není to vůbec divné, že jsou naše německé lázně prázdné a opuštěné. V májovém průvodu Henleinovy strany v Karlových Varech vykřikovali mladí výtečníci celé hodiny heslo:

„Wir brauchen keine Juden mehr,
es kommen dafür andere her...“

a to byl zřejmě jeden z páně Henleinových jarních omylů.

„...dös Militär!“

Když přijedete večer v osm hodin do Karlových Varů, máte dojem, že jste ve vymřelém městě. Prázdné město je vždycky něco strašidelného, prázdné lázeňské město je však smutné, jako bývají smutné pokoje v hotelích třetího řádu. Voní to smutkem k sebevraždě.

V šestnácti lázeňských domech je devět hostů. Majitel velkého „betont“ německého hotelu se šedesáti pokoji, má obsazeny tři a tržní denně bruto 120 Kč. V hotelu „Imperial“ — v největším hotelu v Karlových Varech — je asi deset lidí včetně indického maharadži. V Richmondu — v nejkrásnějším karlovarském hotelu, utopeném v nádherném parku, je jeden holandský bankéř, ředitel I. G. Farben a ještě asi pět veličin. Jídelna je zařízena na sto až dvě stě lidí, stoly jsou prostřeny bělostnými ubrusy, na každém stole stojí květiny tak drahé, že jejich cena se vyrovná ceně menšího oběda. V této obrovské síni sedí při obědě deset nebo dvacet lidí, jsou obsluhováni třiceti číšníky, kteří vypadají jako britští poslanci z dolní sněmovny — nevíte se tedy, že si připadají jako osoby ze strašidelného Stevensonova románu. Nemocní lidé si ovšem přejí klid, ale sotva hledají klid, který by se podobal hřbitovnímu.

Projíždím v drkotavé drožce — tady ještě nevyhynuly — celou lázeňskou částí od začátku ke konci. Tam, kde končí prázdné hotely, začínají prázdné restaurace. Nádherné restaurace, polo v lese, pod košatými stromy, dlouhé řady stolů, stovky židlí, všechno prázdné. Ostatně by k tomu patřila určitá odvaha sednout

si sám mezi dvě stě stolů a objednat si šálek kávy. Loni tu byl všude koncert, vysvětluje mi kočí, maličký henlein-mužiček nad zmačkanou kobylkou. Letos hráli teprve dvakrát. Loni tu bylo moc dobře, letos je to zoufalé. Jsem dvacátý host, kterého vozíček veze za celou letošní sezonu. Smutné výročí. A proč to všechno? — ptám se ho. „Ja — dös Militär!“ krčí mužík rameny. Po delším hovoru se ukázalo, že v celých Karlových Varech stáli dva vojáci před nádražím a dva u chebského mostu. A mimo to jsou dva dny už pryč a ten dobrý muž to ani nevěděl. Ale zeptejte se, koho chcete, na katastrofální příčinu prázdnoty, ptejte se portýra, pokojské, obchodníka, číšníka, úředníka lázeňské správy, každý vám řekne: ja, dös Militär!

Uvádím to jenom jako příklad bezvadně fungující henleinovské propagandy, která dovede skutečnost naprosto zřejmou obratně otočit, jak ji potřebuje, a mimo to jako příklad toho, že neexistuje vůbec protipropaganda (mimo tisk německé sociální demokracie), která by zdejšími lidem řekla, že celý kraj, jehož hospodářská pohroma je nedozírná, proplácí účet za Henleinovu řeč, kterou pronesl v dubnu. Chtěl-li Henlein vzbudit světovou sensaci — a to jistě chtěl — chápeme, proč si vybral právě světoznámé Karlovy Vary a nikoli Liberec, Žatec nebo Cheb. Karlovy Vary jsou rozhodně lepší kulisou k projevu, který měl upoutat pozornost celého světa. Za tuto vypůjčenou proslulost platí však nesmírně mnoho lidí. V první řadě majitelé lázeňských hotelů a domů — a to jsou většinou henleinovci. Pak celý kraj široko daleko — a to jsou také z velké většiny henleinovci. A pak ovšem stát, který mimo výdaje za vojenská cvičení, která byla nezbytná a zachránila situaci, platí i dvě třetiny podpor v nezaměstnanosti (jenom v Karlových Varech je dnes 5537 nezaměstnaných). Zdá se, že jediný člověk nezapltil ani haléř za obrovské hmotné škody, které způsobila Henleinova řeč — a to je pan Konrád Henlein sám.

Zajímavé je, že bylo těžko sehnat přesná čísla o pobytu hostů v lázních, ačkoli by to měla být čísla nejsnáze zjistitelná. Úředník lázeňské správy v Karlových Varech mi je dával zřejmě nerad a nepřestával rozčileně ujišťovat, že „odliv“ lázeňských hostů začal až koncem května. Bohužel ho prostá čísla usvědčují z omylu. Předně nelze vůbec mluvit o odlivu, protože letos nebyl žádný příliv a nikdo se nepolekal a neodjel, nýbrž hosté vůbec nepřišli. Pak bylo v Karlových Varech do 1. května o 1656 hostů méně než loni, do 17. června stoupla tato číslice na 7032. Je tedy sice od 1. května úbytek větší, než před 1. květnem, ale ten úbytek je naprosto úměrný sezoně, která teprve 1. května začíná. Ve Františkových Lázních je úbytek asi 55% a v Mariánských Lázních je dodnes už 83%. Mariánské Lázně jsou postiženy tak, že lázeňská správa musela z a v ř í t l á z n ě. Těch několik hostů, kteří tam jsou, nemohou tedy využít právě to, proč přijeli.

A ještě něco: všichni lidé tady čekali velice hojnou návštěvu, hosté byli také skutečně ohlášení a zamlouvali si pokoje. Ale už od konce dubna nepřijížděli, odřikali. Po pozornosti, kterou věnoval svět Henleinově řeči v dubnu a nikoli jejímu důsledku v květnu, totiž bezpečnostním opatřením. Ale od konce května bombardují vysílací stanice svět hrůzostrašnými zprávami o poměrech v pohraničí, o vytrhaných silnicích, barikádách kolem měst, o hrubých celních prohlídkách, o teroru, kterému je vydán německý host v severočeských lázních. Teror jsem zjistila, a sice takový: před restauracemi a hotely, které patří židům, stojí prý ně-

kdy henleinovské hlídky, a přijede-li říšskoněmecký vůz, upozorní diskretně majitele, že hodlá vystoupit u židovského podnikatele. A mluvíme-li už o tom teroru, bude zajímavé vysvětlit jednu maličkost, která víc než cokoli vysvětluje, jak Československo „terorizuje“ německé návštěvníky lázní. Československý stát povolil Třetí říši lázeňské konto 20 milionů (loni jenom 12 milionů). Přeloženo do občanské mluvy, to znamená: československý stát povolil Třetí říši 20 milionový úvěr pro návštěvníky lázní. Německý občan, který cestuje do lázní, dostane šeky, které může v našich lázních vyměnit za československé koruny. Československý stát však nedostane tento úvěr proplacený v penězích, nýbrž ve zboží německé výroby. Připustíme-li nejlepší možnost, že toto zboží skutečně odpovídá hodnotě peněz, zbývá ještě stále okolnost, že je to téměř vesměs zboží, které bychom mohli vyrobit doma. Zboží, na které jsou naše továrny zařízeny, zboží, z jehož výroby žije náš dělník, z jehož výroby bere stát daně. A to v době, kdy jsou lidé bez práce, kdy pracují továrny 2—3 dny v týdnu a kdy jsou zásoby výrobků běžné spotřeby větší, než je odbyt. Tak vypadá teror vůči německým návštěvníkům.

Kdo všechno platí?

Alte Wiese v Karlových Varech je světoznámá ulice. Nejen proto, že je to nejživější ulice celých lázní, ale i proto, že je vroubena nejznámějšími a nejdražšími obchody. Ve výlohách vidíte pohádkově krásné věci, krásnější, než kdekoli jinde na světě. Také nikde jinde na světě mimo světové lázně nenajdete v jedné jediné ulici soustředěny všechny zástupce slavných světových firem, Knížetem počínaje a Penížkem konče. Dnes tou ulicí nechodí zástupy, ale jednotlivci. Ale protože většina návštěvníků, kteří tu jsou, jsou středostavovští lidé, poslaní sem nemocenskými pokladnami (zajímavé je, že padesát procent těchto lidí odřeklo návštěvu a to už něco znamená, protože to jsou většinou lidé, kteří nemají možnost jet jinam) a ti nepřicházejí jako kupci v úvahu. Lidé, které posílá nemocenská pokladna, nesoují kravaty za 120 Kč, obleky za 1600—2000 Kč a boty za 500 Kč. A tak zůstávají obchody prázdné, dokonale prázdné. Nemyslete, že to nepadá na váhu.

Karlovy Vary jsou velmi citlivé k světové hospodářské situaci. Roku 1911 tady bylo nejvíc návštěvníků — 70.000. Roku 1919 nejméně. To byl poválečný rok. Roku 1928-33 klesala za světové hospodářské krise návštěva s 65.000 na 35.000 hostů. Rok 1937 — rok hospodářské konjunktury — přivedl už zase 50.000 hostů. Rok 1938 je stále ještě v hospodářské konjunkturu, a přece je tu dodnes návštěva menší, než v nejhorším roce 1919 — což je důkazem, že příčinou hospodářské katastrofy sudetských lázní není nic než katastrofální politika tohoto kraje. Ale v roce 1929 — tedy v roce, kdy nebyla návštěva nejvyšší — odhaduje se zdejšími odborníky suma, kterou hosté vydali za nakoupení zboží, přibližně na několik set milionů korun. To je suma soukromě nakoupených věcí, která nebyla ani počítána do oficiálních výkazů o vývozu. To bylo prostě to, co nakoupili lidé v těchto krámech. Dnes se obrat rovná nule, obchodníci marně platí vysoké činže a režijní poplatky a mnoho jich uvažuje, nebylo-li by lépe zavřít. V Mariánských Lázních na příklad už několik firem zavřelo — a několik vůbec neotevřelo.

Horší je situace kraje kolem lázní. Tam sice ztráty nejdou do milionů, ale stokorunové ztráty postihnou

malého zaměstnance víc než majitele hotelu tisícové. Tento celý kraj žije z lázní. Celý obrovský zástup hotelových zaměstnanců, číšníků, uklízeček, šoferů, drožkářů, zahradníků, vrátných, lázeňských zaměstnanců a prادلén, přichází z nejbližšího i z dalekého okolí. Celý kraj po celá dlouhá léta — už po několik generací — do dává lidem k obsluze lázeňských hostů a k obsluze nehluchného, prvotřídního lázeňského provozu. Lidé jsou tu zvyklí nějak přečkat zimu, a na jaře je pohlcují lázně pro pravidelnou práci, ponechávající si je hluboko do podzimu. Ale tito lidé nejsou jako jiní zaměstnanci nebo dělníci, nepracují za pevný plat, jejich smlouvy se zaměstnavatelem jsou velmi různé a dnes, ve dnech krise celého kraje, vystupují nad jiné jasně jejich zlé pracovní podmínky, poněvadž vystupuje zřetelně riziko práce, které nesou.

Lázeňští hosté platí 10% z účtu za obsluhu místo zprostitutného, což pro hosta není malá položka. Hoteloví zaměstnanci jsou zaměstnání za byt a stravu a za tak zvaný „service“. To je těch deset procent, rozděleno na všechny hotelový personál mimo kuchyňského šéfa, který má vždycky dobrý a pevný plat, a děvčata v kuchyni, která pracují denně deset až dvanáct hodin a mají 80—120 Kč. Zbývá celý zástup ostatních zaměstnanců, kteří plat vůbec nemají a vydělávají pouze service — ovšem v tom případě, nedá-li host zprostitutné. Pokojská maličkého hotelu na příklad, kde jsem bydlela, vydělá za jeden obsazený pokoj 20 haléřů za den, a ten den trvá od půl páté do jedenácti v noci. V tomto patře bylo dřív devět děvčat a dnes jsou tři, celkem je v celém hotelu patnáct obsazených pokojů, a málokterý host je ochoten platit zprostitutné, když byl zaplatil desetiprocentní přírážku k účtu.

Zajímavá je statistická křivka v okresní nemocenské pojišťovně, která zaznamenává stav zaměstnanců na začátku a na konci sezony. Na začátku je stav ostatně vždycky vysoký, protože na začátku sezony vtrhne do lázní armáda výpomocných zaměstnanců s kbelíky, hadry, smetáky, natěradly, štětkami, hráběmi a rýči. To jsou lidé, kteří upraví celé lázně, dají pěšinám a trávníkům vzhled, vyleští fasády, vydrhnou okna, vyčistí ulice, natrou lavičky. Na začátku loňského roku bylo pojištěno hotelových a lázeňských zaměstnanců 14.500 a jejich počet stoupl na vrcholu sezony na 18.000. Letos jich na začátku bylo přihlášeno 17.500 (důkaz, jak dobrá sezona se očekávala) ale už začátkem května klesl počet na 16.300. To znamená asi, že všichni výpomocní dělníci, jakmile lázně zřídili, šli domů.

Jedině číšníků bylo loni zaměstnáno 3200 a letos jenom 2300. Lidé jsou propouštěni. Ale ti, kteří zůstávají, nevydělávají, protože je hotel prázdný, a oni vydělávají pouze service z vyplacených účtů.

Pak jsou stálí zaměstnanci lázní, montéři, dělníci v plynárně, elektrárně atd. Ti jsou zaměstnání sice celý rok, ale v zimě jsou vysazováni, aby správa lázní ušetřila pro letní sezonní zaměstnance. Na jaře však bývají automaticky povoláváni do práce. Letos však ani dodnes nebyli všichni povoláni. Ze 2200 stálých zaměstnanců ještě 900 není v práci. Někteří z nich jsou už 25—30 let na svých místech —, ale správa lázní stanovila letos věkovou hranici pro zaměstnance. To znamená, že jich mnoho ztrácí práci navždy, a na jejich místa nastoupí mladší, levnější — a především politicky vybranější lidé.

A k tomu všemu připočtete zásobování lázní. Město Karlovy Vary na příklad má skvělou tržnici s obrov-

skými chladírny, kam chodí ráno nakupovat kuchyňští šéfové. Téměř všechny potraviny dodává kraj kolem dokola, až na zeleninu a ovoce, které přijíždělo zvláštním vlakem denně až z Holandska, aby měl lázeňský host čerstvou ranní zeleninu na svém diabetickém jídelním lístku. Dnes ty vlaky odpadly, ale okolní dvorce, které dodávají mléko, maso, drůbež, letní zeleninu a sýry, jsou ožebračeny. Celé kolony nákladních vozů projížděly ráno z okolí na lázeňské trhy. Dnes ti lidé ovšem nevědí, komu by své připravené zboží prodali. Udělejte kruh kolem trojúhelníku našich slavných lázní a můžete docela směle tvrdit: v tomto kruhu je tisíce lidí ožebračeno, připraveno o práci a poškozeno páně Henleinovým politickým velikáštvím. Pro celý kraj to znamená katastrofální následky, které se nespraví ani za několik let, a pro tisíce drobných henleinovců to znamená v letošní zimě hlad a nouzi.

Ještě jsme nevyhráli

Na tomto místě bych ráda požádala pana censora, aby mne vyslechl. Napsala-li jsem ve svých předešlých reportážích o severu všelicos, co mohlo v důsledku vypadat jako kritika ministerstva vnitra a co mi pan censor škrtl, dovoluji si upozornit, že to vůbec nebyla kritika — totiž moje mínění o ministerstvu vnitra, nýbrž pouhé skutečnosti a pouhá fakta, která jsem zjistila, ověřila, napsala a podepsala. Byla vybílena. Domnívám se však, že tato censurní praxe vede ke stavu trochu grotesknímu. Na jedné straně se necensurují nepřátelské henleinovské výpady, na druhé straně se censuruje klidné a věcné konstatování, které není nepřátelské, ale ve svém účinku pouze varovné a informativní. Ve skutečnosti to pak dopadá tak, že člověku, kterému záleží vroucně na účinné zbrani proti vzrůstajícímu se německému fašismu v Československu, je dovoleno méně říci, než československému německému fašistovi. Upozorňuji pana censora na tuto okolnost proto, že je mi trochu stydno z toho, co všechno dnes nesmíme říci.

Já bych na příklad ráda řekla, že je třeba uvědomit si, že dávno ještě nemáme vyhráno. Jestliže nálada henleinovců poklesla první dny po příchodu našeho vojska, dnes už je zase na bývalé výši. Bílé punčochy a siegheilování jsou znovu na denním pořádku. Podařilo-li se zabránit prvnímu náporu, je to skvělé, ale nevidím nikde důvod pro vítězoslavnou náladu, která se zmocnila našich lidí i našeho tisku. Není pochyby o tom, že nám bude bojovati dál a sice — mimo jiné — na dvou důležitých polích: na hospodářském a na propagačním. Boj na poli hospodářském bude velmi složitý a velmi urputný, o tom už dnes není sporu. Boj na poli propagačním je pak nejbližší úloha, která nás očekává. Dovolte mi vyslovit to: úloha, kterou hrajeme velmi bídě. Jestliže se nepodařilo těmto krutě postiženým henleinovcům jasně vysvětlit, co je postihlo a proč, nevím už, co se nám pak podaří vysvětlit. Věc tak očividnou a jasnou vysvětlit lidem, jichž se bezprostředně dotýká, není vůbec těžké a nedovedeme-li ani to, nevystavujeme si dobré vysvědčení.

Ovšem, musili bychom umět alespoň německy, kdybychom jim chtěli cokoli vysvětlovat. Musili bychom umět připravit naše lidi na velkou změnu, kterou obsahuje už pouhá skutečnost národnostního statutu. Musili bychom připravit sebe i druhé na to, že dnes velmi mnoho přeplatíme, protože jsme leccos neplatili včas. Musili bychom seznámit naše lidi s mentalitou těch

lidí tam, která je docela jiná. To můžeme jen tehdy, uvědomíme-li si důkladně, jaké úkoly nás čekají ve změněné situaci. Na příklad: v budoucích dnech má československá republika v menšinových oblastech dvě opory: Čechy a německé sociální demokraty. Ti první jsou dokonce menší oporou, než ti druhí, protože méně rozumějí mentalitě německého lidu. Nerozhodneme-li se podporovat německé sociální demokraty v pohraničí se všech sil a vydatně, ztratíme pomalu celý vliv na tento kraj.

To by byla osudná chyba. A ačkoli jsou poměry v sudetské oblasti zlé, ačkoli je tam hodně zanedbáno a ačkoli tam bují nevráživost, není ještě nic definitivně zmeškáno a nadobro ztraceno. Nepodaří-li se docílit Henleinově straně „uzavřený prostor“ a dostanou-li lidé v pohraničí, jejichž myšlenkovým i existenčním cílem je zápas a boj s německým fašismem mohutnou právní i hospodářskou podporu, je dokonce pravděpodobné, že bude národnostní statut požeňnáním pro další vývoj v pohraničí. I když lze předvídat, že henleinovce neuspokojí, uspokojí za to ty, kteří žádají spravedlnost — a těch je tam mnoho. Uspokojí dokonce i členy Henleinovy strany, dostanou-li práci. Dá novou půdu demokratickým Němcům v pohraničí a do ruky novou zbraň. „Prosím vás, napište,“ prosila mne stará, krásná žena, sociální demokratka, se kterou jsem dlouho rozprávěla, žena nesmírně kultivovaná, klidná a statečná: „napište: za všechny hrůzy, které jsme tu zažili a viděli v posledních letech, dostalo se se nám odškodnění, protože jsme viděli, jak se lidé dovedou být za myšlenku, jak dovedou zkoušet a jak dovedou být odhodlaní. Prosím vás, napište to: v těchto lidech jsou kořeny záchrany pro tyto, nacismem zamořené kraje.“

Život a instituce

Karel Nedvěd:

Politické pozadí sokolských sletů

II.

Sokol za války

Ale to je jen povrch. V hloubi, v malých sokolských jednotkách někde v městečku nebo na vsi, kam docházejí pražské směrnice příliš pozdě, kde žije malý český dělník nebo rolník, v němž neuhaslá protirakouská nenávisť a touha po svobodě, žije Sokol ideově jako dříve vášnivým nacionalismem, za nímž se skrývá touha po sociální spravedlnosti.

Právě tito Sokolové z vesnic a dělnických osad, vychovaní v nacionalismu a slovanství, uplatňují sokolství prakticky, jakmile se jim k tomu naskytne příležitost. A tato příležitost se naskytlá brzy. Za světové války jsou to prostí příslušníci Sokola, kteří jak se jen dostali na frontu, přeběhli k Rusům. Neboť Rusové — toť přece slovanští bratři, o nichž jsme tolik slyšeli v sokolských tělocvičnách!

Rakouský generální štáb nemohl tuto záležitost nechat jen tak. V listopadu 1915 byla Obec sokolská rozpuštěna a její starosta dr. Scheiner zatčen a uvězněn.

K novému životu a k novému rozmachu se Sokol probouzí už v samostatném státě. Teď teprve ožilo a uskutečnilo se staré heslo brannosti. Sokolové jsou první ozbrojenou a organizovanou silou, kterou má nová vlá-

da k dispozíci, a sokolské strážní hlídky na nádraží konajú pro udržení nového politického poriadku neoceniteľné služby. Odzbrojujú demobilizované vojáky, vracajú sa domú s nenávisťou a s touhou po pomste za válečnú utrpenie. Práve tak je Sokol k dispozíci, keď štát potrebuje ozbrojenú silu pri bojoch s maďarskou rudou armádou na Slovensku.

Orientace v nových poměrech

V novém samostatném státě potřebuje Sokol novou orientaci. Z organizace potlačovaného národa stává se organizací národa vládnoucího. Z organizace, která musí svou opozičnost a převratné snahy členstva brzditi ohledy na politické zájmy vedoucí vrstvy v národě, stává se organizací do jisté míry konservativní, státotvornou. Musí znovu formulovat svůj vztah k dělnickému hnutí, k socialismu. Čini tak na VII. sjezdu r. 1924.

Mýlil by se, kdo by očekával, že nyní Sokol prohlásí svou ochotu bezvýhradně podporovat každou vládu samostatné Československé republiky.

„Sokolstvo rozlišuje stát od vlády, bude svoje stanovisko ke každé vládě nezávisle určovati podle toho, jak se bude program a práce vlády shodovati se stěžejními zásadami sokolskými. Zásadně nelze přijmouti programy politických stran, příčící se některé z uvedených zásad“.

Jaké to jsou tedy zásady, jejichž nedodržení může postavit Sokola do opozice k vládě samostatné československé republiky?

„Národ byl, jest a bude především předmětem uvědomělé sokolské práce, vedené v duchu pokrokovém. Proto myšlenka národní jest základní myšlenkou sokolskou, proto i výchova sokolská musí se díti v duchu národním a směřovati k zachování a povznesení rodových znaků národa. Kdo těchto zásad neuznává, nemůže býti Sokolem.“

Nevíme, zda si autoři této resoluce plně uvědomovali její dosah a význam. Neboť za velmi krátkou dobu po schválení této resoluce, vystoupila strana, velmi těsně spjatá se Sokolem z vlády právě proto, že vláda prý opustila národní myšlenku. Ale nejen do opozice; tato strana ještě hrdě prohlásila: „Němci do vlády, my do revoluce“. Na štěstí, tato strana nemyslila své heslo vážně a tak se Sokol vyhnul těžkým rozporům.

Sokol musil ovšem nově formulovat i svůj vztah k socialismu. Beznárodní „marxisticko-židovská“ sociální demokracie se zatím stala důležitou složkou vládní koalice, a národní socialisté se velmi se sociální demokracií sblížili. Za to vyrostl v dělnických řadách nový odpůrce — komunisté. Obec sokolská organizuje anketu o vztahu Sokolstva k socialismu a na VII. sjezdu schvaluje resoluci:

„Sokolstvo prohlašuje z vroucího přesvědčení svou ochotu a povinnost dopomáhati k nejširší sociální spravedlnosti a spravedlivé úpravě společenských řádů jak soukromým a veřejným působením každého jednotlivého člena, tak i všemi jinými cestami, jež k tomu směřují a nevedou k nezákonnostem, nespravedlivé nenávisli a neohrožují životní zájem svobodného státu.“

Na této linii byla přece umožněna s počátku blahovolná neutralita, a potom i spolupráce se socialistickým dělnictvem a s dělnickými tělocvičnými jednotami.

Mnohem nesmířlivější byl VII. sjezd vůči politickému katolicismu:

„Sokolstvo je proti každému klerikalismu z důvodů mravních .. V jednotách sokolských nebudtež trpěti ti, kdož slouží dobrovolně a vědomě klerikálním snahám. Je povinností Sokolů, zvláště pracovníků v politických stranách, aby

se snažili o společný pokrokový postup proti klerikalismu. Sokolství zavrhuje také každou lhostejnost ke klerikalismu, podceňující jeho nebezpečí (aklerikalismus).“

Ale ani tato kaše se nejedla tak horká. Protiklerikální žár brzy vychladl a na jeho místo přišla neutralita, později také spolupráce. Dnes, kdy Sokol, Orel a DTJ. spolupracují při provádění branné výchovy a vydaly dokonce společné svolání k národu, zůstala stará spolková nevraživost jen mezi nejmenšími členy všech tří tělocvičných organizací. Jinak vládne mezi včerejšími odpůrci taková harmonie a spolupráce, že i odpůrce největší, komunistická Federace proletářské tělovýchovy, považovala za nutno veřejně si postěžovat, že nebyla přibrána k podepsání společného svolání...

Organisační vzrůst

Organisačně Obec sokolská pochopitelně značně vyrostla. Hned po převratě vzrostl počet dospělého členstva na 350.000 a na této výši udržuje se přibližně po celých 20 let. Dnes sdružuje ČOS. na 800.000 členů, dorostu a žactva. A sokolské slety, které se teď konají pravidelně v červnu a v červenci a vrcholí v Husův den mohutným průvodem Prahou, staly se opravdu velkými a krásnými národními manifestacemi.

VII. všesokolský slet se konal v r. 1920 v lesku nedávno nabyté samostatnosti. Jistou pikantií — vzhledem k všeslovanské sokolské ideji — byl prapor sokolské jednoty z Těšínska, nesený v čele průvodu, obklopený puškami se vztyčenými bodáky a nadšeně zdravěný špalírem obecnstva... Budiž ovšem poznamenáno, že tehdy Svaz slovanského Sokolstva, jenž se za války rozpadl, neexistoval a byl znovu ustaven teprve v r. 1926.

VIII. slet v r. 1926 byl ještě mohutnější než sedmý. Rok předtím byl otevřen Tyršův dům, nové reprezentativní sokolské středisko. V průvodu šlo přes 35.000 mužů, přes 10.000 žen a 26.000 dorostenců. Politicky zůstane VIII. slet památný — ovšem bez jakéhokoliv přičinění Sokola a jeho vůdců — tím, že právě na hlavní sletové dny pravděpodobně vstal generál Gajda fašistický puč, domnívaje se, že přítomnost mnoha tisíců lidí v Praze, nadšených nacionalistickou a slovanskou myšlenkou, mu to umožní.

IX. slet a současně oslava 100. výročí narozenin zakladatele Sokolstva Tyrše se konal v r. 1932. Byla to tehdy před 6 lety politicky klidná doba, tak klidná, že se nám dnes zdá být idylou. Pravda, se vši tíží už doléhala hospodářská krize, ale na početnosti a náladě IX. sletu nebylo to vidět.

A nyní tedy X. slet. Slet dvojnásob jubilejní: jako X. všesokolský a současně jako slet k 20. výročí republiky. Koná se v době, kdy je po prvé vážně ohrožena samostatnost republiky a existence národa, kdy těžkým stínem na sletové oslavy doléhá válečné nebezpečí. Tento slet bude tedy bezpochyby opravdu všenárodní manifestací vůle k obraně. I sletová scéna, jejíž motivem je — budovat a bránit — vyjádří tuto vůli jako hlavní motiv.

Sokolská bilance

Je příznivá a kladná. Především nejvlastnějším účelem Sokola — tělesnou výchovou. Bylo by úkolem zdravotnické statistiky vyšetřit vliv sokolské tělesné výchovy na lidové zdraví. Tento vliv je pravděpodobně velmi značný. Myslíme, že bez Sokola bychom měli mnohem větší úmrtnost, mnohem větší rozšíření

sociálních nemocí. Tento význam Sokola je ještě značně nedocenen. I když jsme ještě velmi vzdáleni Tyršovu antickému ideálu zdraví, tělesné krásy a harmonie, je přece práce Sokola v tomto směru velmi význačná.

Za druhé — sokolskou lidovýchovnou práci. Pravda, Sokol se za celou dobu své existence nezmohl na důkladnou ideologickou práci a celá jeho vydavatelská činnost spočívá v několika brožurách. Pravda, sokolské přednášky a proslovy před šikem neoplývají ani originalitou námětu, ani hloubkou přednesu. Ale nesmíme zapomínat, že tato lidovýchovná činnost byla před válkou téměř jedinou cestou, jak paralyzovat vliv rakouské školy v malém městě a na vsi. Nesmíme zapomenout, že tisíce sokoloven jsou jediným společenským střediskem a jediným kulturním centrem na mnoha místech. Nesmíme zapomenout, že podle statistiky z roku 1930 měl Sokol na 10.000 vlastních knihoven s úctyhodným počtem téměř 800.000 svazků. A konečně nesmíme zapomenout, že na mnoha místech, a zejména na Slovensku, jsou Sokolové jedinými propagátory světské kultury, tedy jedinými skutečnými nositeli pokroku a vzdělání.

Dnes se může Sokol pochlubit ještě třetí kladnou položkou. Je to příprava a výchova k brannosti. Přiznejte si, že v tomto směru měl Sokol pravdu. Dnešní triumfy výbojného nacionalismu znovu přivedly ke cti — bohužel — Tyršovy ideály brannosti. Význam Sokola je v tomto směru značný.

A konečně největší klad Sokolstva. Pokusili jsme se vyličit, jak přes svou nepolitičnost byl Sokol vždy politickou organizací a jak se jeho politika řídila zájmy českého měšťanstva a drobných vrstev, veděných heslem nacionalismu. Je hodně příčin, proč české měšťanstvo, intelligence a drobné vrstvy zůstaly hluboce demokratické. Demokratičnost Sokola, kterou si zachoval do dnešního dne — a kterou, jak věříme, nikdy neopustí — souvisí úzce s demokratičností celého národa. Ale ke cti Sokola a jeho vůdců budiž řečeno, že nepodlehli ani nacionalistickým křečím, ani různým extraturám, které si dovolovali někteří politikové, Sokolu blízcí. Už jsme se zmínili, jak skončil pokus Gajdův využít sletu pro puč: skončil vyloučením fašistů z Obce sokolské. A právě tak zůstal Sokol ve svém celku téměř imunní vůči sjednoceneckým záchvatům. Ještě v posledních týdnech jsme byli svědky pokusů pana Stříbrného, který chtěl zneužít Sokola pro svou volební kampaň a mohli jsme v jeho tisku číst velmi rozhořčené články o tom, jak sokolský náčelník zrazuje Sokola tím, že kandiduje za stranu, která se odvážíla tisknout německé články ve svém listě, určeném pro obyvatelstvo smíšeného území. Sokol se dovedl energicky ohradit proti těmto kampaním.

Neříkejme, že je to samozřejmé a že to ani jinak nemohlo být. Ne, mohlo to být jinak, a zejména Sokol se svou nacionalistickou a slovanskou tradicí mohl lehce podlehnout nákaze. Demokratičnost československého Sokola vynikne zejména srovnáme-li jej s jinými podobnými organizacemi.

Nejvíce vynikne demokratičnost československého Sokola, porovnáme-li jej s organizací, se kterou byl kdysi téměř v příbuzenských vztazích. V „České otázce“ našel Masaryk velmi ostrá slova proti mladočeskému liberalismu. V kritice Mladočechů Masaryk píše:

„Při této slovanskosti pak a českosti není divu, když tak jako za Kollára, přebírali se od Němců ideje a národní instituce. Nejlepším tomu příkladem sloužití může sokolství, jež jako idea čistě německá, od Němce rodem, k nám byla přezazena národním eklekticismem vyšperkována“.

Ano, Sokol jako český tělocvičný spolek se zrodil, když Němci nejevili ochoty ustavit utrakvistický tělocvičný spolek a celý sokolský tělocvičný systém byl původně převzat od Jahna, zakladatele německého turnerství. Je to přirozené a pochopitelné, neboť celá naše společnost se vyvíjela před převratem pod silným německým tlakem a vlivem.

Nezapomeňme, že ve svých začátcích byl Turnverein stejně, nebo spíše více než Sokol demokratický. Němečtí turneři byli nejlepšími bojovníky na barikádách roku 1848. A dnes? Jméno Tyrše, zakladatele Sokola a učitele tělocviku v našem vědomí přímo vyvolává jméno jiného učitele tělocviku, jenž v této bouřlivé době způsobil nám všem tolik starostí a jehož jméno, vynesené na povrch fašistickým dynamismem, straší dnes na prvních listech světového tisku. Analogie? Žádná. Rozdíl? Úžasný. Neboť v rozdílu mezi těmito povahami, v rozdílu mezi charakterem Sokola a Turnvereinu leží jako v kostce celý rozdíl mezi Čechy a Němci, rozdíl mezi demokracií a fašismem, mezi mírumilovností malého národa a imperialismem. Četli jsme nedávno v tomto listě, jaký vliv měl právě Turnverein a mládež jím vychovaná na nacistické usměrnění našich Němců, četli jsme, jak právě v Turnvereinu je německá mládež nejvíce infikována šovinismem a fašismem.

Viděli jsme v den, kdy pražská školní mládež pozdravovala presidenta republiky, jak defilovaly před dr. Benešem německé a české děti. Němečtí školáci, určitě odchovanci Turnvereinu, vykročovali jako vojáci na přehlídce, a to nikoliv jako naši demokratičtí vojáci, nýbrž jako vojáci němečtí, ve vyrovnané řadě, ztrnule, bez hlesu, pruským Stechtrittem. A naše děti šly tak, jak jdou děti všude na celém světě, vesele, radostně. A za to, že naše děti jsou takové, za to, že se vracejí ze sokolských tělocvičen nikoliv jako bojovníci za „Volkstum“, nikoliv jako malí vojáci nějakého Führera, nýbrž jako veselé, zdravé, rozdováděné děti — za to budiž vzdán dík Sokolu. Opakujeme, nemusilo to tak být, mohlo to také dopadnout jinak. Sokolu, jeho vůdcům a členstvu patří zásluha, že pochopili, co znamená setrvání v demokratické frontě, odolání nacionalistické nákaze, a že tím slouží nejlépe svému národu. Neboť osud tomu chtěl, že celá existence tohoto národa se dostala do konfliktu s bojovným imperialismem, jenž ve svém dynamismu se tlačí na jihovýchod Evropy. Že to Sokol pochopil, že poznal, jak je národní a státní existence Čechů a Slováků spojena s osudy demokracie v Evropě — za to mu patří dík. To je nejkvalitnější položka v sokolské bilanci.

**Rodinné vily ze dřeva, školy, ozdravovny a veškeré dřevěné konstrukce staví
DŘEVOSTAVBY KOLOWRAT, Dianaberg-Přimda • Pražská kancelář: Praha II., Národní 30 n. Telefon 32347**

Svět knih

Roč. 8. Číslo

KULTURNÍ ZPRÁVODAJ

25

Mir. Trojan:

ZPĚV ZITŘKŮ*

té noci tajemně
 kdy všechno bude večera
 poznáš svou hroznou tvář
 a rozuzlíš svůj smích
 té noci tajemně

zabitá bajadéra
 v pohledu do sebe znát tužby
 posledních
 květ vadne v hrsti vod
 a v nás cos sladce vzrůstá
 stíny nám hladí tvář
 tvář lidí žienicích
 náhle kdos promluvil a všem
 nám zadých ústa
 před námi ve větru budoucnost
 a v ní smích

* Ze Stud. časopisu. Autor je oktávánem reál. g.

NOVÉ KNIHY

JULES ROMAINS: HLEDAČI CÍRKVE. Shodou okolností vychází román Jules Romainsa Hledači církve, kterým české vydání Romainsova vedle Lídě dobré vůle dostupuje již k 7. svazku, právě ve chvíli, kdy jeho autor je u nás očekáván jako vzácný host na sjezdu Penklubu, jehož je mezinárodním předsedou. Nepochybně že nyní český čtenář bude slyšet častěji jméno vynikajícího spisovatele francouzského, stojícího v čele významné mezinárodní organizace sdružující slovesné umělce celého světa pod

Baroko a dnešek

Poslední svorník celé té pohnuté rozbourané stavby barokní je únik do jakési hypnosy, která vidí život pod sebou jako zmítání a kolotání, ale sama je vyňata z jeho tísně a tlaku.

Je tomu právě tak v barokní plastice i malbě. Ty roztažené sochy nebo postavy vykonávají mnoho pohybu, ale není to pohyb k určitému jasnému cíli, nýbrž naopak: pohyb od něho a zakončení v náboženském transu, v slastném vytržení, které se už obrátí v jejich zraku. Je to pohyb pro pohyb, spění bez cíle a bez závěru, pouhé vlnění. Proto v baroku není vývoje — stále se antiteticky vedle sebe klade výboj proti výboji, výkřik proti výkřiku, afekt proti afektu. Čisté umění diskontinuity. To je poslední a nejzávažnější rys, který je zpřížňuje s dneškem.

F. X. Salda (z nového čísla Života)

štitem Penklubu a patrně je uslyší v souvislosti s jeho dílem nejproslulejším a největším, s Lidmi dobré vůle, které v prvé řadě mají zásluhu na světové proslulosti Jules Romainsa. Nuže, český čtenář, kterému je Romains blízký i rozhodností, s ním nedávno vyjádřil i vyslovil své sympatie naší republice a jejímu demokratickému zřízení, má z Romainsova velkého díla v rukou již sedm svazků. Právě vyšly román Hledači církve uvádí nás do světa mladých lidí, kteří touží po hrdinské práci a chystají se do boje ve jménu lepšího příštího člověka a za realizování velkých ideálů. Tito mladí lidé nespokojení hluboce se svou dobou, prostoupenou sociálním kvasem a hrozbou války, uvědomují si však, že sami jsou příliš slabí na tak velký a těžký úkol, proto hledají oporu

v společenství lidí stejně smýšlejících. Toto hledání nějaké církve, která by je podepřela, hledání velké pravdy životné, prostoupené bojem a zanícením a nesené elánem mládí, je vlastním tématem svazku, který v svém celku je mistrovskou evokací předválečného mládí v Paříži a jeho života, jak se obrátí v konfliktech názorových i osobních, láskách, bojích i soubojích, jež prožívají hrdinové knihy: Tak Jerphanion, když se dovídá o netušené lásce svého přítele Jalleze s Julinkou, tak Julincin muž, když zjišťuje nevěru své ženy, o níž mile nec ani netuší, že je vdána, a konečně když politik ministr Gurau odhaluje nevěru své milence, herečky Hermíny. Ale nadto odráží se v celém románě zejména Paříž v mnohotvárnosti svého života i zabydlení, chvějící se na stránkách románů,

nu, který je zrcadlil přímo v neodčarovatelném kouzlu, v té nejrealnější podobě, jak ji tvoří mnohost lidských osudů a jak ji formuje doba svými bolestmi i nadějemi, jež jsou bolestmi i nadějemi nás všech. Román jako předchozích šest svazků pečlivě přeložený Jar. Zaorálkem, stojí brož. 25 Kč.

M. Jókai: Bílá paní levočská. V novém vydání vychází u Fr. Borového jeden z nejslavnějších historických románů komárenského rodáka a vynikajícího maďarského spisovatele M. Jókai. Je to román „Bílá paní levočská“, dílo, které pro českého čtenáře má půvab i přitažlivost zcela zvláštní, ale více než pochopitelnou. Dějstvuje totiž celý román na Slovensku, v starobylé Levoči a na pozadí přírodních krás levočského kraje i v rámci pohnutých dějin Slovenska z druhé polovice 18. století. Ten fakt, že je vyvážen cele takřka z historie královského města Levoče a hradu Krásné Horky, sídla to šlechtického rodu Andrásyů, to všechno opravdu podstatně přispívá k dějové zajímavosti a popularitě díla, oživujícího minulost těmi nejvýraznějšími prostředky románové psychologie i románového líčení. Kniha má svůj původ v pověsti o bílé paní Levočské, jež s aureolou mučednické koruny umírá na popravišti za svobodu svého národa. M. Jókai tuto pověst o krásné

FEUILLETON

Arne Novák:

SMUTEK JANA AMOSE KOMENSKÉHO

Jan Amos Komenský se sdílí s mysliteli minulých věků o ten osud, že jest více známými zásadami než spisy, a že jeho díla bývají probírána a čítána skoro výhradně proto, aby v nich byla hledána jeho soustava myslitelská a vychovatelská. Ke Komenskému spisovateli nechoval se svět nikdy s onou hlubokou úctou a vděčností, která od dob Leibnizových a Herderových provází památku tvůrce novodobé výchovy a průkopníka vědeckých snah encyklopedických, ba, slovesně jeho umění jest odedávna předmětem sporů a námitek tak prudkých, jakých se dostává leda ještě projevům jeho visionářské mystiky. Snad hlavní příčinou zdržlivosti, ne-li odmítavosti kritiku a dějepisců ke Komenskému spisovateli jest, že svět zná hlavně jeho knihy latinské, psané přetížným a přemělkovaným jazykem pozdního humanismu, jenž jest stejně vzdálen jasně klasickému Ciceronovi jako vybrošené elegancie

moderního Erasma Rotterdamského; v nich příliš těžkopádný a honosně zdobený kroj XVII. věku zastírá úplně přirozený vzrůst a neudměrně vysoká vlásenka porušuje prostý výraz obličje.

Oč lépe daří se s poznáváním lidské a spisovatelské osobnosti Jana Amosa Komenského nám, jeho krajanům, kteří můžeme čísti v jeho spisech českých slohově mnohem bezprostřednějších a poskytlých velmi živý a pravdivý obraz jeho povahy. Již Palacký se dal okouzlit vnaďou a pěstebem jeho českého spisování a byl tím uvěden na správnou cestu úsudku o vnitřní individualitě svého největšího krajana; nám sluší ubírat se drahou, kterou Palacký nám byl ukázal. Oddejme se jen prudkému vzrušení dialogu „Truchlivý“, kde spory křesťanské duše jsou vystupňovány až k bouřné dramatictosti; nebo zahluobejme se do „Labyrintu světa a ráje srdce“, alegorického to románu lidské marnosti, v němž krok co krok mudřec laskavé ironie a lidumilné povýšenosti doprovází pronikavého znalce pozemské komedie; nebo sledujme soustředěný důšepyt „Hlubiny bezpečnosti“; naslouchejme chmurné elegii, kylvici z „Kšaftu umírající matky Jednoty

bratrské“, a nastavme srdce zimnímu slunci napojenému teskně odevzdaným úsměvem starcovým v „Smutném hlasu zaplašeného pastýře“ — vždy se nás zmocní silný dojem, jaký vychází právě jen z děl velkých spisovatelských individualit. Kromě živé názornosti a překypující obrazivosti jest to především prvek, ano, útočnost prožitku, co z Komenského činí básníka: nedobývá si světa pouhým intelektem a střizlivou činností poznávací, nýbrž celou bytostí, která se stává tvůrčí za osudového nárazu; velký otřes lidské osobnosti znamená zpravidla u Komenského uvolnění daru obrazotvorného a zároveň kaskadické výmluvnosti — jsou to skoro předpoklady, jež jsme si uvykli nacházeti u velkých lyricků, jimž se Komenský přiblížil na dostřel v některých kusech pabásnění žalového a v několika apostrofaích svých nábožensko-politických poselství.

S lyrikou mají osobní díla Jana Amosa Komenského společné i to, že nesou s sebou svou náladu a ozvěňují, velmi podobně barevné intonaci velkých výtvorů malířských; kdo nepostřehne tohoto celkového ladění, neporozuměl vůbec osobité povaze jejich. Tato nálada,

toto ovzduší se u Komenského podstatně nemění; žasneme až, vidouce, že se v této věci valně od sebe neliší knihy, jimiž mladý muž teprve tužil svůj osud, od projevů starce, který vypil kalich života a hořkosti na dno. Ano, všechny ty články dlouhého řetězce vývojového jsou u Komenského sjednoceny společnou životní notou, zvláštním smutkem napolo osobním, napolo dobovým, který jako mlha za podzimu jitra nad městem prosvycoval vnitřní svět Jana Amosa Komenského. Ne pouze jeho samého. Jeť Komenský u nás v Čechách největší a snad také jediný mluvčí těžké oné zádumčivosti, které v sedmnáctém věku propadli hlavně severní národové germánské kultury a jež nejkrásněji zhutněla v obrazových visích genia Miltonova i v melodii německé písně duchovní. Její zrození spadá již do století šestnáctého, kdy v renesanci nastává soumrak: též Italie měla divokou chmuru Michelangelova a tesknou melancholii Tassovu. Byl to však Albrecht Dürer, kdo dal nejmohutnější výraz nové a těžké chorobě věku; na jeho slavné mědirytině prostřed emblemů věd, řemesel a umění, s mocnými, leč nehybnými křídly, takřka přikována k zemi,

ženě, odnášející s sebou do hrobu tajemství, jež by mnoho lidí stálo hlavu, pověst o krásné ženě, zmítané vichřicemi bouřlivých časů, vzpour a povstání, jež šly Slovenskem a Uhrami na počátku předminulého století, rozvedl a proměnil v malebné divadlo dějin, v živý, bohatý i výrazně zalidněný děj, evokující ze zapomenutí příběhy i osudy Slovenska.

KOLÁŘIKOVA KNIHA O ENGLIŠOVI německy. V nakladatelství Julia Kittla v Moravské Ostravě, jež si v poslední době stále soustavněji všimá české moderní literatury, jak

svědčí fakt, že v krátké době vydalo v němčině vedle překladu Slezských písní a Čapkova románu První parta také první šťastný a výrazně přeložený výbor z poesie Vítězslava Nezvala, posílá v těchto dnech na knižní trh jako novinku německý překlad významného českého díla národohospodářského. A sice Kolářikovy knihy Peníze a politika, pojednávající o několikanásobném ministru našich financí a guvernérovi Národní banky Československé Karlu Englišovi. Autorem překladu vkusně vypraveného i vytištěného a velmi pěkně vyda-

ného pod názvem Geld und Politik je pražský německý žurnalista Kurt Schwarz, který k německému vydání Kolářikovy knihy přičlenil svůj rozhovor s Englišem o aktuálním problému česko-německém. Německé vydání knihy tímto obohacením získává na svém významu i zajímavosti.

PROGRAM ČESKÉHO VYSÍLÁNÍ Z MOSKVI.

22. června: středa: Dovolena v Sovětském svazu. — Sovětský svaz za týden. — Čeho se bojí fašističtí diktátři.

24. června: pátek: Večer sovětských dětí.
25. června: sobota: Fašističtí útočníci a neodvislost Československa. Zemědělská výstava v Moskvě. — O sovětském sportu.
27. června: pondělí: Sovětští patrioté. — Mezinárodní hnutí za mír a proti fašistickým útočníkům. — Reč soudruha Molotova: Naše úkoly vzhledem k vnějšímu nebezpečí. — Pásmo.

29. června: středa: Večer sovětské ženy.

Kromě toho budou vysílány sovětské a mezinárodní aktuality, zprávy se španělských a čínských front a pod.

ale hledíc velkým, záhadným očima do dálky, sedí silná, produšená žena, včítka a bezmocnost, otázka a neschopnost odpovědi v jedné osobě, a teskní; ví, že není její hrdé a přísné duši pomoci. V Anglii, skoro o století později, přihlašují se největší básnický syntetik i největší vědecký analytik této nemoci duchů a srdcí zvláště jemných a ušlechtilých: Shakespeareův Hamlet, který nestudoval náhodou ve Vittemberce, vystupující černo z sivých mih dánských, navždy ztělesnil onu melancholii, kterou učeny humanista z Oxfordu, Robert Burton rozpíval tak podivuhodně. K hořkosti intelektuální, již bych nazval rubem faustovského titanismu, družil se citový kult bolesti u pokolení, jež bylo daleko složitější, vztělnější, odstíněnější než jeho otcové v renesanci. Synové zdědili po nich mnoho touhy, ale neméně zklamání; velké leonardovské naděje, že bude možno ovládnouti svět rozumem vědecky vyškoleným a umělecky zjemněným, se nespínily.

Ve střední Evropě a jmenovitě v Čechách nalezl kult bolesti i těžký smutek nevítanou stravu: třicetiletá válka přinesla nejen ztráty a zkázu majetku, moře krve a slzy, ukrutenství a zvržekost, ale i rozehnanou nedůvěru v mravní hodnoty a pochybování o spravedlnosti řídicí národy. Jan Amos Komenský, poslední biskup Jednoty, prožíval zvláště bolestně český přízvuk smutku evropského; úzkost o národ, církev a jazyk doléhala na psance o nezelenující se holi pouťnické. Melancholie jeho vyrůstala kořeny hluboko z vlastního jeho osudu: osiřel jako hoch, odovděl a pozbyl děti na samém začátku prvního manželství, jako kněz i učitel ztratil působitě, plamen války mu shtl statky hmotné i duševní. Když nebyl býval pevně věřícím křesťanem, byl by asi propadl nějaké formě iluzionistického nihilismu, ale ani při své víře ve smysl veškerého stvoření nedovedl se zhostiti zádumčivého pocitu stálého kolotání a mizení, mih zvedajících se a klesajících, marnosti a nestálosti. Jeho smutek, sdílený s většinou současníků, byl podržen osobně i národně, a Komenský se mu nedovedl ubrániti, ač nasazoval všechny síly svého intelektuálního optimismu, aby mihu překonal paprskem jasného slunce a třeba že křesťanská vůle býti spasenu, pro činorodé úsilí o dokonalost snažila se zlomiti náladovou skepsi nakloněnou dojmu o prázdnotě veškerého pozemského dychtění.

Melancholie Komenského, tak složitá ve svých kořenech myšlenkových i osobních, tak odstíněná ve své zvláštní skepse a resignace, byla nesporně látkou hodnou uměleckého zvládnutí a básnické formy, pro něž Komenského nechybělo nadání ani přípravy. Ale Jan Amos Komenský nezhodnotil svého smutku poeticky, nýbrž pouze řed-

nicky. Díval se na básnické dílo vůbec předrenesančně, t. j. očima středověkým, žádaje po něm jednak, aby působilo přímo eticky jako živý příklad a naléhavé pravidlo pro život, jednak aby symbolicky a alegoricky ozřejmovalo hlubší pravdy, ve své abstrakci nepřístupné, a tím samým popíral možnost výtvaru subjektivistického. Pro literární formu pak přejal slohový ideál humanistický, který výraz básnický nahrazoval prostředky retorickými: nespokojoval se naležením jediného přiléhavého slova či obrazu, nýbrž usiloval o hromadění jich; přehlušoval a překvapoval dynamikou výrazovou, což se nejednou stávalo únavným; nanášel barvy a vůbec zdůrazňoval živé dekorační na úkor prvků konstruktivních. Tak vzniklo u Komenského zvláštní slohové baroko, které, na rozdíl od jesuitského baroka románských a porománštělých národů, bylo by snad lze nazvati barokem protestantským a jež nachází své hrubší období v Německu, jemnější v Anglii. Touto mlouvou baroka, patetickou a přetřeznou, libující si v kontrastech a v krajnostech, pěstujících přepych slova i obvěti, vyjadřoval Komenský svůj smutek, svou zádumčivost, svůj stesk doživotní marnosti; zhusta obměňovalo literární baroko protestantovo motivy biblické, hlavně prorockých a žalmových knih Starého zákona, které hovely nejvíce bolesti výmluvné a pohybu vzrušenému.

Mezi umělci a duševkumci baroka katolického najde moderní čtenář nejednoho virtuosa kultu vlastního já, jenž i tehdy, když se snaží o to, aby se sama překonal a podrídil nejvyššímu jakémukoliv principu, výhradně se zaměstává a vyčerpává službou vlastní osobnosti. Toho u Komenského není; naopak žasneme, do jaké míry jest protiindividualistou, nepřitelem sebebožnosti a sebepečování, vychovatelem k nadosobním hodnotám. I svůj smutek pojímá skoro výhradně jako smutek národa a církve; pro ně, ne pro sebe hledá vykoupění a oproštění ze zajetí té sklíčené melancholie. Takto se mu drama osobní mění na konec v proces typický. A zde o léčbě smutku, o hojení se zádumčivosti, o protijedech stesku rozhoduje myslitel etický, spravující se přísně zásadami křesťanskými. Smutek jako každé životní zlo není mu než zkouškou, kterou nás Bůh vede k dokonalosti; jest na nás, abychom se ve zkoušce té osvědčili dosti silnými. Není správné, bývali Komenský někdy u nás pojímán jako duch trpný, resignovaný květisticky, neschopný boje s osudem a zápasu ze životem; i kdyby nebylo toto pojetí viněno zomylu životopisem Komenského, jenž vypráví o neúnavném napětí organizátora politického a církevního, o cestách

a stycích diplomata a zprostředkovatele, vyvracela by je Komenského metoda, kterou vede sebe i jiné zkouškami božími. Učí totiž, abychom právě v nich rozvíli největší stupeň živorodé vůle přinášející dobro na zemi a zjednávací bližnímu štěstí: pak náš žal, náš smutek, naše melancholie budou zlomeny a překonány — a dílo dokonalosti bude uskutečněno.

Jan Amos Komenský jako celá Jednota bratrská hlásil se k prvokřesťanskému heslu fuga saeculi, t. j. útěk ze světa k Bohu, k blaženosti nebeské, ke klidu vznikajícímu z nerušeného pohlížení do tváře Hospodínovy; byly doby, kdy mu tato fuga saeculi přirozeně byla nejbezpečnější útěchou v strážnické a marnostech bytí pozemského. Ale kdy se pro něho stávala fuga saeculi přístupnou a žádoucí? Snad, když mlha smutku zaklopila celý životní obzor, nebo když černé vo-

dy melancholie zalily trpitele až nad ústa, či když žalný pohled filosofův nenacházel kolem sebe ničeho hodnotného ani trvalého: Nihil: teprve tehdy, když jsme zemí učinili o něco obytnější, své bližní o něco šťastnější, svou duši o něco dokonalejší! Takto meliorismus statečného muže vykoupil ze starokřesťanského pesimismu, moderní víra v pokrok praktického humanisty z melancholie XVII. věku, činorodé úsilí duchovního Fortinbrase z chmur hamletovských. A proto smutek Jana Amose Komenského jest jeho privatissimum, do něhož právem vnikají pouze odborní znalci odstínů šifřících se mezi velkými dějinnými obrysy, kdežto jeho dramatický boj proti němu, boj skutkem pedagogu a encyklopedisty, irenika a pansofisty, náleží celému národu a lidstvu.

(Z nového čísla revue „Život“.)

nové knihy

**politické
hospodářské
sociologické
vědy právní
a státní**

- KOUBA Frant., JUDr., **Slovník obecní samosprávy.** Učební příručka pro pracovníky obecní samosprávy. 18×14 cm, 248 str. brož. Kč 20.—
- MATEJKA Jan, JUDr., **Principy organizace veřejné správy.** 24×16 cm, 107 str. brož. Kč 15.—
- POHUNEK Frant., plk. gšt., **Bitva na Ceru.** První rakousko-uherská ofenziva do Srbska r. 1914 a příčiny jejího nezdaru. 23×15 cm, 156 str., 3 náčrty s přílohami brož. Kč 35.—
- ŠELUCHYN S., **Německá kolonizace na Ukrajině.** V překladu a úpravě J. Černýcna. 24×16 cm, 63 str. brož. Kč 12.—
- CAROSSA Hans, **Journal de Guerre.** Z němčiny přeložil J. Leguère. 19×12 cm, 195 str. brož. Kč 15.—
- PASQUIER Albert, **Le Stakhanovisme.** Enquête sur l'organisation du travail en U. R. S. S., 24×16 cm, 122 str. brož. Kč 30.—
- LENNHOFF Eugene, **The last five hours of Austria.** Introduction by Paul Frischauer. 22×14 cm, 247 str. brož. Kč 68.—
- SCHACHER Dr. Gerhard, **Germany pushes south-east.** 19 × 13 cm, 256 str. váz. Kč 60.—
- WISKEMANN Elizabeth, **Czechs and Germans.** 22×14,5 cm, 299 str. brož. Kč 100.—
- YUTANG Lin, **My country and my people.** Introduction by Pearl F. Buck. 23 × 15 cm, 363 str. váz. Kč 120.—
- KOLÁŘIK Jaroslav, **Geld und Politik.** Karl Engliš, der Kämpfer für die Stabilität. 23×15 cm, 387 str. váz. Kč 100.—
- de REYNOLD Gonzague, **Portugal gestern — heute.** Pocténo Grand Prix Camoens. 21×13,5 cm, 357 str. váz. Kč 72.—
- SORGE Wolfgang, **Erlebtes Mandschukuo.** Die Jugend eines alten Kaiserreiches. 22 × 14 cm, 308 str. váz. Kč 82.—
- von WYL Hans, **Ein Schweizer erlebt Deutschland.** 22 × 15 cm, 267 str. váz. Kč 60.—

F. TOPIČ, knihkupectví, Praha I., Národní 11

Dodá také Fr. Borový, akad. knihkupectvo, Bratislava, Dunajská 21